

MINISTARSTVO ZA OBRAZOVANJE, NAUKU
I TEHNOLOGIJU KOSOVA

NASTAVNI PLAN I PROGRAM
Za treći razred osnovne škole

Priština, oktobar 2005.

Urednici:

Ramush Lekaj
Enesa Kadi

Lektor i korektor:

Suada Džogovi

UNMIK

INSTITUCIONET E PËRKOHSHME VETËQEVERISËSE
PROVISIONAL INSTITUTIONS OF SELF-GOVERNMENT
PRIVREMENE INSTITUCIJE SAMOUPRAVLJANJA

QEVERIA E KOSOVËS – GOVERNMENT OF KOSOVO – VLADA KOSOVA

MINISTRIA E ARSIMIT,
SHKENCËS DHE
TEKNOLOGJISË

MINISTRY OF
EDUCATION, SCIENCE &
TECHNOLOGY

MINISTARSTVO ZA
OBRAZOVANJE, NAUKU I
TEHNOLOGIJU

Kabineti i Ministrit

Office of the Minister

Kabinet Ministra

ADMINISTRATIVNO UPUTSTVO

Primjena plana i programa za tre i razred

BROJ: MONT (1) 9/2005.

DATUM: 14. 02. 2005.

Na osnovu člana 1.3., tačka c), Pravilnika UNMIK-a br. 2001/19 o Izvršnim ORGANIMA Privremenih samoupravnih institucija Kosova, član 6.1, paragraf (b) i člana 7.1. Zakona o osnovnom i srednjem obrazovanju na Kosovu, Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije izdaje ovo Administrativno uputstvo:

Član 1.

Cilj

Cilj Administrativnog uputstva je primjena Nastavnog plana i programa za tre i razred, kao rezultat prestrukturiranja u osnovnom obrazovanju.

lan 2.
Plan i program

Nastavni plan i program za tre i razred priložen je Administrativnom uputstvu.

lan 3.
Primjena

- 3.1. Nastavni plan i program za tre i razred primjenjuje se od školske 2005/2006. godine.
- 3.2. Primjenom Plana i programa za tre i razred stupaju van snage dosadašnji planovi i programi za tre i razred osnovne škole.

lan 4.
Stupanje na snagu

Ovo Uputstvo stupa na snagu sa potpisom Ministra.

Agim Veliu, Ministar

SADRŽAJ

Administrativno uputstvo, **3**

I Uvod, **7**

II Cilj, **8**

III Metodološka uputstva, **8**

IV Vrednovanje, **10**

V Izvori i nastavna sredstva, **13**

VI Plan predmeta, **13**

VII Izborna nastava, **14**

BOSANSKI JEZIK, 19

ENGLISKI JEZIK, 41

MATEMATIKA, 67

OVJEK I PRIRODA, 79

GRAĐANSKO VASPITANJE, 97

MUZI KO VASPITANJE, **109**

LIKOVNO VASPITANJE, **121**

RU NI RAD, **131**

TJELESNI I SPORTSKI ODGOJ, **143**

UPUTSTVA ZA PRIMJENU PLANA I PROGRAMA

I UVOD

Obrazovanje predstavlja vodeće područje djelovanja društvenog, političkog i ekonomskog razvoja Kosova.

Viziju za stvaranje jedne savremene škole po meunarodnim standardima započetu poslije završetka rata, Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije (MONT) realizuje preduzimajući i svestrane i praktične korake na svim poljima djelatnosti.

Na ovom putu od historijskog značaja za razvoj i napredak kosovskog društva, MONT teži da promjeni gledišta u procesu razvijanja ličnosti sa jasnom vizijom za njegovu budućnost i njegovo mjesto.

Ovo stvara potrebne preduslove za integraciju pojedinaca i kosovskog društva u političkim kretanjima, ekonomskom, intelektualnom, naučnom i tehnološkom razvoju, kao i socijalno-kulturnom razvoju razvijenih evropskih i svjetskih zemalja.

Razvoj nastavnog plana i programa zasniva se na osnovi jedne naučne procedure, kako po obliku, metodološkom pristupu, organizaciji i razvijanju predmetnog sadržaja, tako i po izlaganju rezultata znanja, nastavnih sredstava, metoda, tehnike i instrumenata ocjenjivanja.

Profesionalne radne grupe za izradu nastavnih planova i programa bile su stalno u toku najnovijeg razvoja u obrazovanju i u konsultaciji sa meunarodnim ekspertima. U ovom procesu razvoja planova i programa, koji je izrađen na dugoročnoj strategiji MONT-a, znatan doprinos dali su UNICEF, vlade i agencije nekih zemalja.

Posebna pažnja posvećena je njegovanju pozitivnog stava prema učenju, stimulaciji učenika da se angažuju na opravdanim i u ispunjavanju školskih zahtjeva, razvoju vještina iz svakodnevnog života, uvijek imajući u vidu karakteristike fizičkog i psihičkog razvoja ovog uzrasta.

Realizacija ciljeva ovog plana i programa zavisiće od posvećenog rada nastavnika, kojima se ovaj plan i program i posvećuje. Da bismo olakšali primjenu ovog Nastavnog plana i programa, Ministarstvo

obrazovanja, nauke i tehnologije organizovane, s vremena na vrijeme, predavanja sa nastavnicima koji će biti vođeni od eksperata odgovarajućih oblasti sa dodatnim uputstvima ovoga Plana i programa.

II CILJEVI

Nastavni plan i program za treći razred ima za cilj:

- nastavak izgrađivanja duhovnih vrijednosti učenika, konsolidaciju znanja, izdizanje, orijentisanje obdarenosti i sposobnosti za građenje njihove budućnosti;
- podsticanje učenika za preduzimanje inicijativa nezavisnog djelovanja u porodici, u okruženju i šire, poštujući osnovna pravila ponašanja u grupi.

Radne grupe za izradu planova i programa, u skladu sa sadržajem, izabrale su opšte objektivne i specifične zadatke za ostvarivanje navedenih ciljeva kojima su jasno određeni očekivani rezultati na kraju trećeg razreda.

III METODOLOŠKA UPUTSTVA

Izbor nastavnih metoda je u kompetenciji nastavnika nastavnog predmeta. Izbor se vrši zavisno od potreba i zahtjeva učenika, sadržajnih specifičnosti, nastavnih tema, sa didaktičkom osnovom, nivoom formiranja učenika i dr.

Metode i tehnike rada sa učenicima treba kombinovati, kako bi bile što raznovrsnije, u smislu pospješivanja dinamike učenja, razbijanja monotone i motivisanja učenika.

Metode i tehnike nastave su toliko raznolike, koliko i metode i tehnike učenja. Nastavnik može primijeniti tehnike i različite kombinovane nastavne metode radi postizanja što boljih rezultata u procesu nastave.

Imajući u vidu cilj za što kvalitetnijom nastavom sugerišu se neke tehnike i metode:

- izlaganje i pojašnjenje;
- usmeno izražavanje;
- pismeno izražavanje;

- učenje kroz rješavanje problema;
- diskusija (debata);
- rad u grupama;
- predstavljanje i interpretacija;
- tehnike kritičkog mišljenja;
- idejna inspirativnost (brainstorming);
- samostalno istraživanje.

Za određene teme koje karakteriše dovoljan broj informacija može se primijeniti i interaktivna nastava kombinovana sa praktičnim aktivnostima.

Za određene nastavne teme može se uspješno izvoditi nastava u prirodi, različite studijske ekskurzije, posjete raznim organizacijama i dr.

U svim slučajevima primjene naznačenih nastavnih metoda i tehnika, potrebno je koristiti odgovarajuća didaktička nastavna sredstva i pomagala, bez kojih se ne mogu postići očekivani rezultati.

IV VREDNOVANJE

Vrednovanje (ocjenjivanje) je proces sistematskog prikupljanja, analize i interpretacije informacija u cilju određivanja stepena do kojeg je učenik savladao nastavne objekte. Ono treba da se zasniva na objektivima znanja (očekivanim rezultatima) određenog nastavnog programa i određenog nivoa.

Ovaj proces se zasniva na nekim osnovnim načelima, kao što su:

- određivanje cilja i prednosti u procesu vrednovanja;
- primjena odgovarajućih instrumenata mjerenja u skladu sa ciljem kako bi se mjerilo ono što se želi izmjeriti;
- obezbjeđenje kvalitetnih informacija o postignutom rezultatu učenika putem kontinuiranog mjerenja i vrednovanja.

IV 1. Instrumenti vrednovanja

Predmetni nastavnici i škole treba da biraju i primjenjuju dovoljan broj instrumenata i sredstava za mjerenje i vrednovanje, kao što su:

- posmatranje;
- upitnik (samovrednovanje);
- pismeni izvještaj o jednom praktičnom radu ili istraživanju;
- usmeno izražavanje;
- pismeno izražavanje;
- kontrolni listići (koriste se za manevarske vještine snalažljivosti);
- dosije ili portfolio (samovrednovanje);
- test na bazi kriterijuma i objektivna;
- test dostignuća sačinjen na osnovu pitanja (zahtjeva):
 - odgovor sa više alternativa,
 - kratki i otvoreni odgovor,
 - izabrani otvoreni odgovor i dr.,

kao i svaki drugi instrument koji nastavnik smatra potrebnim.

Svaka škola postavlja standarde ili kriterijume pomoću kojih se utvrđuje stepen postignuća na kraju nastavnog procesa za treći razred.

IV 2. Step en usvojenosti gradiva

Na kraju nastavne godine svaki učenik treba da dostigne jedan od stepena usvojenosti nastavnog gradiva:

- Odličan (stepen najviše usvojenosti);
- Vrlo dobar (stepen više usvojenosti);
- Dobar (stepen srednje usvojenosti);
- Dovoljan (stepen dovoljne usvojenosti) i
- Nedovoljan (stepen nedovoljne usvojenosti).

Dostignuti stepen usvojenosti nastavnog gradiva direktno zavisi od standarda (v. tabelu) koji se baziraju na:

Opšti objektivii	Najviša usvojenost 90%	Visoka usvojenost 80%	Srednja usvojenost 60%	Dovoljna usvojenost 40%	Nedovoljna usvojenost
<i>Poznavanje predmeta</i>	Najveće sposobnosti u poznavanju i primjeni znanja predmeta u običnim situacijama.	Visoke sposobnosti u poznavanju i primjeni znanja predmeta u običnim situacijama.	Srednje sposobnosti poznavanja i primjene znanja predmeta u običnim situacijama.	Dovoljne, sposobnosti u poznavanja i primjene znanja predmeta u običnim situacijama.	Nedovoljne sposobnosti poznavanja i primjene znanja predmeta u običnim situacijama.
<i>Razumijevanje naukih procesa</i>	Najviše sposobnosti razumijevanja i primjene činjenica, načela i odnosa uzrok-posljedica. Prikupljanje i organizacija informacija i jednostavno rasuđivanje.	Više sposobnosti razumijevanja i primjene činjenica, načela i odnosa uzrok-posljedica. Prikupljanje i organizacija informacija i jednostavno rasuđivanje.	Srednje sposobnosti razumijevanja i primjene činjenica, načela i odnosa uzrok –posljedica. Prikupljanje i organizacija informacija i jednostavno rasuđivanje.	Dovoljne, ograničene sposobnosti razumijevanja zadataka i naukih procesa.	Nedovoljne sposobnosti razumijevanja zadataka i naukih procesa.
<i>Kritičko mišljenje</i>	Visoke sposobnosti kritičkog mišljenja u složenim situacijama, kao: poznavanje relevantnih informacija, rješavanje problema, primjenjuju i objašnjiva načela i iskustva.	Sposobnosti kritičkog mišljenja u složenim situacijama, kao: poznavanje relevantnih informacija, rješavanje problema, primjenjuju i objašnjiva načela i iskustva.	Ograničene sposobnosti kritičkog mišljenja u složenim situacijama, kao: poznavanje relevantnih informacija, rješavanje problema, primjenjuju i objašnjiva načela i iskustva.		
<i>Manevarske vještine</i>	Stepeni zadovoljavaju i stepen sposobnosti manevarskih vještina.			Niži stepen usvojenih sposobnosti (nekih) manevarskih vještina.	

V IZVORI I NASTAVNA SREDSTVA

Radi uspješne i efektivne realizacije nastave i učenja, ovog Nastavnog plana i programa, nastavnici i učenici treba da koriste različite izvore i sredstva informisanja.

Do sada je glavni izvor informisanja bio školski udžbenik određenog predmeta. Ukoliko nedostaje neki određeni udžbenik za odgovarajući i nastavni predmet, nastavnici i učenici imaju mogućnosti da koriste razne udžbenike iz prethodnih i tekućih razreda, kao i druge dopunske materijale u cilju obezbjeđivanja znanja i iskustava koja imaju naučnu podlogu.

Pored raznih školskih udžbenika sugerišemo da se koriste i drugi informativni materijali:

- priručnici, atlasi i brošure;
- novine, stručni i naučni časopisi;
- fotografije, posteri, proglasi, šeme, dijagrami, karte, tabele;
- modeli, crteži, makete;
- fotoslajdovi, filmovi, videokasete;
- računarski programi, internet, CD i dr.

U nadležnosti je nastavnika da, zavisno od datih uslova u kojima škola radi, nalazi izvore informacija i pomoćna nastavna sredstva, vodeći računa o ravnoteži usmenih, vizuelnih, auditivnih i audiovizuelnih podataka sa posebnim naglaskom na ono što je suštinsko za učenje.

Ova sloboda izbora nastavnih izvora treba da pripada i učenicima.

VI. NASTAVNI PLAN PREDMETA

Br.	Nastavni predmeti	Nedjeljni fond časova	Godišnji fond časova	Postotak
1.	Bosanski jezik i književnost	7	259	30.43
2.	Engleski jezik	2	74	8.70
3.	Matematika	5	185	21.74
4.	Čovjek i priroda	1	37	4.35
5.	Građansko vaspitanje	1	37	4.35
6.	Muzičko vaspitanje	1	37	4.35

7.	Likovno vaspitanje	1	37	4.35
8.	Ru ni rad	1	37	4.35
9.	Tjelesni odgoj i sport	2	74	8.70
10.	Izborna nastava može se organizovati iz predmeta ili novih kurseva (npr. gra ansko vaspitanje, etika, zdravstveni kursevi, prava i sloboda ovjeka, obrazovanje za preduzetnike, TIK, zaštita životne sredine ili drugo što je privla no za u enike i od interesa za zajednicu.	2	74	9.52
	Ukupno	23	851	100.0

VII IZBORNA NASTAVA

Izbornu nastavu u enici biraju po želji, prinu enosti, potrebama ili interesima. Predmet, kurs ili djelatnost za izbornu nastavu može se sugerisati od Ministarstva obrazovanja, nauke i tehnologije ili na osnovu zahtjeva u enika, roditelja, nastavnika ili drugih zainteresovanih faktora iz zajednice. Posebno bi bilo poželjno da konkurišu nezaposleni nastavnici sa kompletnim projektom (predmet, kurs ili djelatnost i plan, program, tekst i na in realizacije).

Izborna nastava može se organizovati iz: predmeta ili novih kurseva (npr. gra ansko vaspitanje, etika, kurs iz zdravstva, prava i sloboda ovjeka, obrazovanje za preduzetnike, tehnologija informisanja i komunikacije, zaštita životne sredine ili bilo šta drugo što je privla no za u enike i od interesa za sredinu).

Predmet, kurs ili djelatnost za izbornu nastavu treba da traje ne manje od tri mjeseca.

Za predmet, kurs ili djelatnost treba da se izjasne najmanje 15 (petnaest) u enika (ako razred ima više od jednog odjeljenja), a ukoliko razred ima samo jedno odjeljenje, onda je potrebno da se za predmet, kurs ili djelatnost izjasni polovina odjeljenja na na in kako bi se mogla organizovati izborna nastava.

Za izbornu nastavu, na osnovu zahtjeva zainteresovanih, odlu uju stru ni organi škole u saradnji sa Regionalnom kancelarijom za obrazovanje prije po etka školske godine. Za na in izjašnjavanja u enika,

roditelja ili drugih zainteresovanih, kao i vrijeme kada će oni ovo obaviti, odluku organa škole, ali svakako bitava procedura treba da se završi prije početka školske godine.

Planove i programe za izbornu nastavu izrađuje škola u saradnji sa Regionalnom kancelarijom za obrazovanje i sa stručnjacima odgovarajućih oblasti iz zajednice (ako ima takvih).

Izborna nastava, kada se prihvati od stručnih organa škole, ima status redovne nastave, sa jedinom iznimkom da se izborna nastava vrednovati (ocjenjivati) opisnom ocjenom (ne negativnom).

BOSANSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

UVOD

Jezik je oruđe za razmišljanje, samoiskazivanje i komunikaciju, za uspostavljanje društvenih relacija, za čuvanje i prenošenje kulturne baštine i napredak pojedinca i društva.

Jezik je tipični društveno-mentalni fenomen koji postoji uvijek i svugdje.

Jezikom se riječi i prenose u koncepte. Što više konceptata u jeziku ima na raspolaganju i što bolje razumije njihove relacije, to lakše razmišlja.

Nastava jezika ima važan zadatak da kroz znanje jezika i poznavanje literature, pomogne učeniku da postane samostalna, slobodna, kreativna i kulturno ličnost, svjesna svojih i nacionalnog identiteta. Učitanjem literature učenik usvaja materijal koji razvija njegov emocionalni život i njegovu sliku o svijetu, znanje o samom sebi i o drugim ljudima, o ljudskim iskustvima i imaginaciji. Razvijaju se i cijene vlastiti jezik i vlastitu kulturu, učenici saznaju da postoje i druge kulture i drugi jezici koje, takođe, treba cijiniti. Nastava jezika upućuje učenike da uvažavaju kulturno nasljeđe svojih naroda, a veliki dio ljudskog intelektualnog kapitala živi u jeziku i kao jezik.

Za cjeloživotni intelektualni, emocionalni i socijalni razvoj, jezik ima ogroman značaj.

U različitim situacijama i u svakoj životnoj dobi, komunikacija bez jezika teško je zamisliva.

Od kvaliteta komunikacije u velikoj mjeri zavisi prosperitet pojedinaca, pa i društva u cjelini.

Znanja stečena u ovoj oblasti predstavljaju neophodnu osnovu za nastavu i učenje u svim drugim oblastima, jer različiti vidovi upotrebe jezika unapređuju se nastavom ostalih oblasti.

Mišljenje i jezik su suštinski povezani. Razvijanje jezičkih kompetencija u direktnoj je vezi sa razvojem saznavnih sposobnosti, kao i sa razvojem mišljenja u najširem smislu riječi. Jezičke vještine – slušanje,

govor, čitanje i pisanje – podjednako su značajne i međusobno povezane. Zato se podrazumijeva da se one preplitaju i učenje jedne pomaže u razvoju drugih.

Književna djela predstavljaju bitan element ukupnog razvoja sistema estetskih vrijednosti.

Pored njih učenik se, u toku školovanja, upoznaje i s drugim vrstama tekstova. Svi oni zasnovani su na nizu različitih konvencija i podrazumijevaju niz sposobnosti i vještina koje se učeniku sistematski predstavljaju u nastavi, ne samo iz ove već i iz svih drugih obrazovnih oblasti, kako bi se podstakao razvoj komunikativnih, saznavanih i istraživačkih sposobnosti učenika.

Nastava u oblasti bosanskog jezika, književnosti i komunikacije treba da teži razvoju učenika kako bi mogli da učestvuju u interkulturalnoj interakciji na više jezika, kao i omoguće avansu upoznavanja većeg broja kulturnih zajednica.

Nastava iz oblasti bosanskog jezika treba da predstavlja za učenika izvor zadovoljstva iako se taj stepen ne može izmjeriti, ali se može učiniti.

CILJEVI

1. Učenici formiraju pozitivan odnos prema maternjem jeziku, jer postaju svjesni da se pomoću njega najlakše izražavaju i sporazumijevaju, jer postupno i planski ovladavaju i upotrebljavaju, pored lokalnog govora i standardni književni bosanski jezik.

2. Učenici razvijaju sposobnost komuniciranja u svakodnevnim situacijama iz neposrednog okruženja, i postepeno se osposobljavaju za osnovne sporazumijevajuće aktivnosti: slušanje, govorenje, čitanje i pisanje, koje im omoguće avaju upoznavanje sebe i svijeta, kao i zadovoljavanje ličnih i društvenih potreba.

3. Učenici se podstiču na razvoj mišljenja i izgrađivanja svijesti o sebi i okolini i na taj način povećavaju mogućnost djelovanja na okruženje.

4. Učenici razvijaju svijest o svojoj kulturnoj baštini i svojoj tradiciji, kao i o postojanju drugih kultura iz neposrednog okruženja sa kojima se učenik svakodnevno suočava.

5. Učenici obogaćuju maštu i razvijaju kreativnost kroz različite tekstove koji im se predstavljaju i na taj način pronalaze temeljne vrijednosti realnog i irealnog svijeta.

6. U enici kroz igru i zabavu osjećaju li no zadovoljstvo i sreću u čitanju umjetničkih tekstova, jer u enje bosnskog jezika im omogućava ne samo komunikaciju sa okolinom, već i sticanje znanja o svijetu.

7. U enici bogate riječnik i na taj način razvijaju sposobnost za pravilan govor, samopouzdanje, hrabrost i kreativnost u rješavanju sporova na miroljubiv način, za mogućnost poštovanja druga i njih mišljenja i smisao za stvaralačku aktivnost.

8. U enici upoznaju različite tekstove koji se predstavljaju direktno ili indirektno - medijski i kroz zadatke se usmjeravaju na identifikaciju sa tekstom. Iz teksta izdvajaju osnovne vrijednosti: istinito-neistinito, pošteno-nepošteno i na taj način uče kako da kritički razmišljaju. U enici uočavaju povezanost između literarne i ostalih formi umjetnosti.

OBJEKTIVI

FUNKCIONALNI CILJEVI

1. U enici koriste receptivne jezičke vještine (slušanje i čitanje) u komunikativnim situacijama u vezi sa neposrednim okruženjem i ličnim potrebama.

2. U enici koriste vještine jezičke produkcije (govor i pisanje) u komunikativnim situacijama u vezi sa neposrednim okruženjem i ličnim potrebama.

3. U enici aktivno učestvuju u interakciji sa sagovornicima iz neposrednog okruženja i usvajaju temeljna načela dijaloškog sporazumijevanja.

4. U enici umiju da prenose sadržaje kratkih poruka ili tekstova.

5. U enici prepoznaju osnovne elemente jezičkog sistema.

6. U enici čitaju umjetničke tekstove i književnosti primjerene njihovom uzrastu, shvataju njihove osnovne poruke, produbljuju ih i pokušavaju da razvijaju sopstveni čitalački ukus.

7. U enici prate i koriste medijske prikaze koji odgovaraju njihovom uzrastu.

RAŠ LANJIVANJE FUNKCIONALNIH CILJEVA

1. Slušanje

- 1.1. U enici slušaju i razumiju kratke tekstove razli itih vrsta na standardnom književnom jeziku:
 - izlaganja,
 - književne tekstove,
 - didakti ka upustva,
 - saopštenja.
- 1.2. U enici uo avaju da se u gra enju poruka, pored govora, povezuju i drugi oblici izražavanja:
 - pokret – gestikulacija,
 - slika,
 - muzika.

2. itanje

- 2.1. U enici ovladavaju tehnikom itanja na glas i u sebi.
- 2.2. U enici primjenjuju ostale vještine i strategije itanja.
- 2.3. U enici itaju kratke tekstove razli itih vrsta, i pri tome:
 - prikupljaju informacije,
 - bogate rje nik, sti u znanje,
 - razvijaju maštu.
- 2.4. U enici itaju i razumiju nelinearne elemente teksta:
 - ilustracije,
 - legende,
 - tabele,
 - dijagrame.
- 2.5. U enici znaju da koriste sadržaje knjige da bi pronašli odre eni tekst.
- 2.6. U enici uo avaju dijelove teksta:
 - naslovi,
 - podnaslovi,
 - odeljci,
 - ime autora.
- 2.7. U enici koriste slikovni rje nik ili rje nik na kraju knjige da bi otkrili zna enje nepoznate rije i.

3. Govor

- 3.1. U enici pravilno izgovaraju glasove, rije i i izraze i pravilno intoniraju re enicu.
- 3.2. U enici govore te no, odgovaraju im tempom.
- 3.3. U enici koriste plan da bi pripremili kratka saopštenja o poznatoj temi.
- 3.4. U enici jasno formulišu iskaze, primjerene govornoj situaciji.
- 3.5. U enici izražavaju misli, ideje, osje anja i stavove o raznim temama iz neposrednog okruženja, na osnovu iskustva i mašte.
- 3.6. U enici napamet govore kratke tekstove:
 - recituju,
 - govore po ulogama.

4. Pisanje

- 4.1. U enici pravilno koriste pisma maternjeg jezika poštuju i pravopis.
- 4.2. U enici vladaju osnovnim vještinama i strategijama pisanja.
- 4.3. U enici prepisuju dijelove poznatog teksta.
- 4.4. U enici pišu po diktatu dijelove poznatog sadržaja.
- 4.5. U enici pišu na osnovu svojih misli (autodiktat) i pri tome vode ra una o znacima interpunkcije.
- 4.6. U enici pišu kratke tekstove razli itih formi i namjena i pri tome izražavaju svoje:
 - misli,
 - ideje,
 - osje anja i stavove o raznim temama iz neposrednog okruženja na osnovu iskustva ili mašte.

5. Interakcija

- 5.1. U enici tolerantno i bez ustru avanja u estvuju u razgovoru drže i se teme i koriste i jezi ka sredstva primjerena uzrastu i komunikativnoj situaciji.
- 5.2. U enici umiju da saopšte i obrazlože svoj stav o nekom spornom pitanju (prilikom igre).
- 5.3. U enici umiju da obave telefonski razgovor i pri tome znaju da prenesu kratku poruku.

- 5.4. U enici postavljaju pitanja i daju odgovore, i u usmenom i u pismenom obliku, pridržavaju i se konverzacijskih pravila.
- 5.5. U enici znaju da koriste osnovne forme pisane komunikacije, te umiju da napišu:
- pismo,
 - poruku,
 - spisak,
 - razglednicu.

6. Medijacija

- 6.1. U enici formiraju i preoblikavaju iskaze i kraće tekstove uz pomoć verbalnih i neverbalnih sredstava radi prenošenja osnovnih značenja.
- 6.2. U enici znaju da izdvoje ključne riječi i iz kraćih tekstova.
- 6.3. U enici znaju da daju naslov:
- tekstu,
 - slici,
 - podnaslov dijelovima teksta.

7. Interpretacija

- 7.1. U enici koriste svoja znanja i iskustva, kao i druge tekstove da bi razumjeli ono što čitaju.
- 7.2. U enici razlikuju stvarno od imaginarnog.
- 7.3. U enici znaju da prepoznaju i izdvoje osnovne ideje u tekstu.
- 7.4. U enici znaju da izdvoje i opišu:
- zaplet,
 - mjesto,
 - vrijeme događaja,
 - slijed događaja,
 - aktere i njihove odobine.
- 7.5. U enici prepoznaju i znaju da uočavaju figurativni jezik u književnom i neknjiževnom tekstu.
- 7.6. U enici znaju da zauzmu sopstveni stav o pročitanom tekstu.
- 7.7. U enici znaju da ilustruju tekst i prikazuju tekst kroz ilustracije i niz slika.

8. Jezik

- 8.1. U enici prepoznaju rije i i re enice.
- 8.2. U enici prepoznaju i razlikuju vrste rije i:
 - imenice (vlastite i zajedni ke),
 - rod i broj,
 - glagole,
 - pridjeve (opisne, prisvojne, gradivne).
- 8.3. U enici razlikuju vrste re enica:
 - izjavne,
 - upitne,
 - uzvi ne,
 - potvrdne,
 - odri ne,
 - proste i proširene.
- 8.4. U enici znaju da podjele rije i na slogove.
- 8.5. U enici znaju da odrede subjekat i predikat u re enici.
- 8.6. U enici znaju da razlikuju osnovne glagolske oblike:
 - prošlo vrijeme,
 - sadašnje vrijeme,
 - budu e vrijeme,
 - neodre eno vrijeme.
- 8.7. U enici identifikuju osnovne oblike promjenljivih vrsta rije i (nominative imeni kih rije i i infinitive glagola) kako bi mogli da upotrebljavaju rje nik.
- 8.8. U enici znaju da razlikuju rije i istog i suprotnog zna enja:
 - rije i koje ozna avaju umanjeno,
 - rije i koje ozna avaju nešto uve ano.
- 8.9. U enici znaju da razlikuju doslovno od prenosnog zna enja.
- 8.10. U enici posjeduju aktivni i pasivni rje nik koji odgovara njihovom uzrastu.

9. Književnost

- 9.1. U enici znaju da razlikuju književne tekstove od ostalih vrsta tekstova.
- 9.2. U enici znaju da razlikuju osnovne vrste književnog izražavanja:

- stih,
- prozu,
- pjesmu,
- priču.

9.3. Učenici znaju da prepoznaju jednostavne književne forme:

- brojalice,
- bajke,
- basne,
- šaljive priče,
- poslovice,
- zagonetke.

10. Medijska pismenost

10.1. Učenici znaju da koriste različite medije radi informisanja, obrazovanja i zabave:

- plakat,
- novine,
- strip,
- časopise,
- filmove,
- kompakt diskove.

10.2. Učenici znaju da tumače značenje medijskih poruka:

- šta je uočeno,
- šta je naučeno,
- šta mu se dopalo,
- kako se osjećao.

10.3. Učenici znaju da izraze: ideje, iskustva, stavove i maštu kroz grupno i samostalno oblikovanje jednostavnih medijskih tekstova:

- novina,
- stripa,
- plakata,
- i internet stranica.

PLANIRANI SADRŽAJI IZ KNJIŽEVNOSTI

U enici itaju, razumijevaju i vrednuju umjetni ke tekstove i predlažu druga iji tok radnje.

Vjetar i sunce - narodna pripovijetka
O i moje majke - japanska narodna pjesma
Septembar - Uzeir Ajradini
List na putu - Š. Pandžo
Škola budu nosti - Ajša Zahirovi
Golubovo krilo - Ahmet Hromadži
Svijetu se ne može ugoditi - šaljiva pri a
Dje ak grli svijet - I. V. Rori
Moj otac je tvr ava - Jusuf Žiga
Vezeni most - N. K. Hadži
Zajedni ki život na Kosovu - Alma Koli (u eni ki rad)
Jesen - Meljiman Mustafi
Dioba - arapska narodna pri a
Šumski poštar - E. Pelin
Li ina - narodna pripovijetka
Majka - islandska narodna pri a
Tri sunca - I. Bekri
Prisluškivanje - Š. Pandžo
Kako ste se igrali - Bela Džogovi
Kako je postalo drago kamenje - indijanska pri a
Zima se razboljela - G. Vitez
Djedin nišan - Sead Redžepagi
Jesenje ve e - F. G. Lorka
Uspavanka - Uzeir Ajradini
Svitac traži prijatelja - Sun Ju in
Djevoj ica sa šibicama - H. K. Andersen
Bijeli konj - ameri ka narodna pri a
Lav i ovjek - arapska narodna pri a
Torbar i majmuni - indijska bajka
Kad bi bilo - narodna pripovijetka
Zlatna kantica - O. Župan i
Kos i grož e - narodna pri a
Sun ev pjeva - B. opi
Smijeh i suze - Azra Mulali
Rodine izme - A. Busunok
Repi i šeširko - Azra Ali i

Dje ak i mrav - kineska narodna pri a
Djete sa dobrim srcem - Husein Sulejmani
Zlatna sjekira - japanska bajka
Govor drve a - estonska narodna bajka
Lisi ji sud - narodna basna
Prvi zimski dan - Eštref Berbi
Pjesma o cvijetu - B. Miljkovi
Bliži se bliži ljeto - D. Maksimovi
Trešnja - Džemaludin Lati
Oproštaj sa ri anom - Rizo Džafi
Prvi snijeg - S. Jesenjin
Poklon - etiopska narodna pri a
Kr ag - Uzeir Ajradini
Lav i lisica - narodna basna
Dolap e - Hamid Isljami
Drugovi - V. Nedelkovski
Želja - Alija H. Dubo anin
Preobražaj - Mirsad Be irbaši
Tri želje - bajka engleskih doseljenika u SAD
Gdje je postojbina bajki - M. B. Vogelnic
Šamar - Sadik Idrizi
Ko je tvrdica - korejska narodna pri a
O i - Rahman Dedaj
Molba - Din Mehmeti
Rodoplavna - Jašar Redžepagi

Doma a lektira

1. **Bajke i pri e** - izbor iz djela svjetskih klasika:
E. Pelin, K. apek, E. Fu ina, R. Kipling, A. ehov, A. Puškin
2. **Izbor iz svjetske poezije za djecu:**
Prire iva : Muhidin Džanko
3. **Patuljak vam pri a** - A. Hromadži
4. **Nenina bašta** - N. K. Hadži
5. **O eva sjekira** - Rizo Džafi
6. **Nezavršena pri a**, izbor pri a iz BiH za djecu, prire iva I. V.

Rori

7. **Zov zavi aja**, Uzeir Ajradini
8. **Hiljdu i jedna no**, izbor, prire iva : Adila B. Šabbah
9. **Pinokio** - K. Collodi

Predložena djela za lekturu u enici itaju samostalno kod ku e.

U školi se vode razgovori o pro itanim sadržajima.

Nastavnik daje osnovne informacije o autorima.

U toku školske godine nastavnik je obavezan da obradi najmanje šest predloženih djela, a ostala djela u enici itaju po mogu nosti.

STANDARDI POSTIGNU A

Standardi predstavljaju osnovu za koncepiranje nastavnog i obrazovnog rada.

Na osnovu njih i za potrebe njihovog ostvarivanja, biraju se sadržaji nastavnog rada, nastavne metode i oblici rada, odre uju se i planiraju aktivnosti u enika i nastavnika, obezbje uju se potrebna nastavna sredstva, oprema za rad i razna druga u ila.

Zato je potrebno da standardi budu jasno i precizno definisani i formulisani, poznati i javni, da izražavaju opštu saglasnost svih interesnih grupa: u enika, roditelja, škola i društvene zajednice u širem smislu, što se obrazovanjem želi posti i i što je funkcija obrazovanja.

Najvažniji zadatak u tom cilju je:

- osposobljavati u enike da shvate da autonomija ne zna i slobodu od drugih nego slobodu sa drugima, da samopoštovanje, samopotvr ivanje, odgovornost za sopstveno ponašanje - podrazumijeva uzajamnost, ravnopravnost, poštovanje razli itosti, saradnju, podršku, i saosje anje sa drugima.
- osposobljavati u enike da razumiju posljedice svoga ponašanja, da je bolje u vještini slušanja da imaju mnogo više povjerenja, saradnje i uzajamnog poštovanja sa drugovima i da imaju pravilan odnos prema nastavniku i okolini.

Oni omogu avaju sistematsko pra enje i vrednovanje ciljeva obrazovanja.

Katalog znanja:

Jezik i književnost

U enici slušaju i i posmatraju i aktuelne doga aje iz okoline znaju na ovom nivou da:

- reprodukuju bitne podatke na standardnom književnom jeziku,

- da dopune određeni tekst.

Učenici itaju na glas i u sebi i po završenom itanju znaju da predlože:

- drugačiji naslov,
- drugačiji tok radnje,
- drugačiji kraj,
- da ilustruju tekst.

Učenici uče napamet kratke tekstove, a onda govorno nastupaju:

- podešavaju intonaciju sadržaju književnog teksta,
- govore po ulogama, igraju u kratkim predstavama,
- govore jasno i razgovetno.

Učenici umiju da obave telefonski razgovor:

- da se predstave,
- da vode razgovor,
- da uljudno završe razgovor.

Učenici pišu kratke tekstove i poruke i pri tome znaju:

- da upotrebe veliko slovo,
- da napišu kratko pismo,
- da sačinise spisak,
- da napišu kratku poruku.

Učenici u tekstu pronalaze i ispravljaju fundamentalne gramatičke i pravopisne greške:

- veliko slovo na početku rečenice,
- veliko slovo na početku vlastitih imena i prezimena,
- veliko slovo na početku geografskih pojmova,
- znake interpunkcije na kraju rečenice,
- zarez pri nabrojanju.

Učenici znaju:

- da razlikuju maternji od drugog jezika,
- da razlikuju književni jezik od lokalnog govora,
- da praktično upotrebljavaju književni jezik.

Učenici razlikuje književni jezik od lokalnog govora i pri tome znaju:

- pojam maternjeg jezika i

- gdje se još govori ovim jezikom.

U enici itaju i pri tome prepoznaju rije i koje ozna avaju:

- imena,
- radnju – glagolske oblike,
- pridjeve (opisne).

U enici u razli itim tekstovima znaju da izdvoje re enice:

- upitne,
- uzvi ne,
- izjavne,
- potvrdne,
- odri ne,
- proste,
- proširene.

IZVORI NASTAVNIH SREDSTAVA I NJIHOVA UPOTREBA

Udžbenici i druga u ila predvi ena su da bi olakšali proces nastave i u enje. Tradicionalno, udžbenici su najzna ajnija sredstva za u enje. U praksi udžbenike treba koristiti za:

- pružanje podrške u enicima vrijednim i ta nim informacijama;
- bu enje radoznalosti i podsticanje motivacije;
- obezbje enje materijala za samostalni rad u enika;
- stimulisanje inicijative u enika i obezbje ivanje “hrane za nove ideje”;
- obezbje enje vježbi i aktivnosti primjene ste nih znanja i vještina;
- stimulisanje u enika za identifikaciju i rješavanje problema na kreativan na in;
- pomo u enicima da stvore predstavu o informacijama i da ih organizuju na sistematski na in;
- obezbje enje aktivnosti za utvr ivanje ste enog znanja;
- obezbje enje aktivnosti interdisciplinarnog i me ukurikularnog karaktera.

Pored udžbenika, u nastavi na bosanskom jeziku, koristiti i tehni ka sredstva za masovnu komunikaciju. Koristiti i ilustracije, slikovnice, slike...

LITERATURA

Nastavnicima se preporučuje sljedeća literatura:

- **Pravopis bosanskog jezika** - Senahid Halilović ;
- Antologija pjesama bošnjačkih pisaca Kosova i Sandžaka **Bijel Behar** - Alija Džogović ;
- Dječji časopis na bosanskom jeziku - **ulistan**;
- **Goranske narodne pjesme** - Harun Hasani;
- Zbirka poezije na župskom govoru: **Sluza u slunce** - Uzeir Ajradini;
- Antologija poezije pjesnika nacionalnih zajednica;
Svjetlosti značenja - R. Vasilevski;
- Zbirka poezije za djecu i odrasle: **Makadam mlijeka nogu puta** - Uzeir Ajradini.

METODOLOŠKA UPUTSTVA

Polazni postupak u savladavanju vještine čitanja je jezik i govorna cjelina (brojalica, pjesma, priča, dijalog, zagonetke...).

Na najmanjim govornim cjelinama - rečenicama, razvija se osjećanje i smisao za jezik.

Polazeći od komunikativne funkcije jezika, obrada teksta usmjerena je na savladavanje osnovnih vještina čitanja, kao preduslova za samostalnu edukaciju i osposobljavanje za iskazivanje misli u slobodnom pričanju, opisivanju, prepričavanju, analiziranju i zaključivanju.

Učenici sa razvijenim jezikom bolje napreduju u čitanju i pisanju, a dobar govor je posljedica učenika i prirodne nadarenosti.

Na ovom uzrastu učenici uvježbavaju osnovne vještine čitanja, nastojeći da se u čitanju na glas približe tempu govora i navikavanju da poštuju znake interpunkcije uspostavljajući i emotivni odnos sa onim što čitaju.

Čitanje na glas doprinosi uvježbavanju i kontroli izgovora, a istovremeno i razumijevanju pročitanog.

Čitanje u sebi je u osnovi pravo čitanje i njemu treba postepeno težiti. Prelazak na čitanje u sebi je uslovljen pravilnim i teškim čitanjem naglas.

Svako čitanje podrazumijeva razumijevanje pročitanog u skladu sa programskim zadacima.

itanje teksta obično prati njegova obrada koja se izvodi prema postupku koji se preporučuje kao model za razvijanje italčkih sposobnosti. Nivoi ovog postupka su:

- uvodna motivacija,
- najava teksta - interpretativno itanje (tiho-glasno),
- izražavanje doživljenog (analiza-sinteza i vrednovanje),
- ponovno itanje (novi zadaci).

U enici pri itanju treba upućivati da osjete ljepotu slikovitog izražavanja i da to doživljavanje pokušaju da izraze riječima i pokretima, da u formi igre dramatičuju kratke priče i da ih ilustruju.

U toku obrade teksta u enici valja osposobljavati: da pripremi avaj (rečenicu, odjeljak i cijeli tekst), da odgovaraju na postavljena pitanja i da budu pitani za stav, da bogate riječnik, da formiraju jasne rečenice kojima iskazuju misli i osjećanja i da donose zaključke.

Vještinom itanja i obradom teksta u enici se navikavaju na izražavanje: pravilno i jasno, isto bez parazitarnih riječi, tačno i izražajno. U enici upućivati na itanje tekstova sa različitim sadržajima i na taj način izbjeći monotoniju i mehaniku itanja.

U enici treba podsticati na itanje, korištenje biblioteke, sredstava medijske komunikacije i organizovanje susreta i razgovora sa piscima. Također ih treba podsticati na literarno stvaralaštvo.

Osnovni zahtjev Programa bosanskog jezika je da se jezik shvati i u enicima predstavi kao sistem. Rečenica kao osnovna govorna jedinica zahtjeva poseban tretman u svim razredima, jer se u njoj sagledavaju i svi osnovni pojmovi o jeziku i pravopisu. Rad na rečenici u drugom razredu se zasniva na shvatanju rečenice različitim po značenju i vježbe u pravilnoj upotrebi interpunkcije.

Shvatanje i prepoznavanje dijelova rečenice počinje uo avanjem vršioča radnje u njoj i razumijevanjem riječi koje imenuju bića, predmete i pojave. Službu riječi u rečenici, posebno predikat i subjekat, uočinjavati najprije u govornim situacijama, pa tek onda u tekstu. Vježbati pravilan izgovor svih glasova, a pogotovo takozvanih afrikata **č**, **ć**, **dž**, kao i upotrebu spiranta **h**.

Programske zahtjeve iz oblasti pravopisa savladati putem sistematičnih vježbanja i davanja uputstava. Usvajanje pravopisa treba shvatiti kao svakodnevni zadatak. Posebnu pažnju pokloniti upotrebi velikog slova i pisanju rečenice **ne**, **li** i zamjenice **Vi** (iz poštovanja), kao i pisanju **skraćenica** malim slovom sa tačkom i bez tačke.

Nastavnicima se preporučuje da u toku školske godine sa učenicima urade po dva samostalna pismena zadatka.

Pored tradicionalnih metoda, danas se u nastavi bosanskog jezika koriste i savremene metode koje ističu učenika u prvom planu, jer rade i u grupi učenici bolje učine i rado pristupaju stvaralaštvu.

U ovakvim situacijama nastavnici i učenici su partneri koji zajednički istražuju. Uloga nastavnika je da orijentiše, olakša i podrži napore učenika.

Za uspješno savlađivanje programskih zadataka na ovom nivou najvažnije metode koje se preporučuju su:

- učenik u centru,
- interaktivna metoda,
- metoda demonstracije,
- metoda praktičnih radova...

Oblici rada koji se preporučuju su:

- rad u grupama,
- rad u parovima,
- individualni rad.

OCJENJIVANJE I EVALUACIJA

Ocjenjivanje učenika je jedna od suštinskih komponenti obrazovnog procesa koja u značajnoj mjeri određuje kvalitet obrazovanja.

Na nedostatke koje u ovoj oblasti bilježi naše obrazovanje ukazivano je mnogo puta.

Posebno su brojni problemi u pogledu objektivnosti, validnosti i pouzdanosti ocjena.

Funkcija ocjenjivanja je davanje završne ocjene koja treba da pokaže u kojoj mjeri je učenik ostvario postavljene standarde nakon završetka određenog nivoa školavanja.

Ocjena mora biti u funkciji praćenja napredovanja (šta je učenik usvojio, šta mu ide teže, šta treba dodatno podržati...), kako bi se napravio plan narednih aktivnosti u radu sa učenikom.

Definisanjem standarda obrazovanja, nastavnicima se nudi dobar oslonac da obogate svoju praksu ocjenjivanja, koja će biti u funkciji praćenja napredovanja učenika i planiranja nastavnih aktivnosti.

Razvoj nove koncepcije školskog programa je praćen razvojem nezavisne i profesionalne institucije koja će ocjenjivati postignuće učenika kroz nacionalne ispite i projekte eksternog testiranja.

Ovim projektom nastavnici i učenici, u većoj mjeri postaju partneri, koji zajedno rade na ostvarivanju bolje pripremljenosti za postizanje što boljih rezultata pri rješavanju eksternih testova.

U dosadašnjoj praksi ocjenjivanje u enika je bilo usmeno ispitivanje pri emu se esto ispitivala sposobnost u enika da vjerno reprodukuje programske sadržaje ostvarene tokom odre enog perioda. Ovakvo ocjenjivanje ima svoje dobre strane, ali i zna ajna ograni enja, jer se traženo znanje svodi na reprodukciju sadržaja lekcija ili tekstova samo iz udžbenika.

Nove metode ocjenivanja su neophodne da bi se praksa ocjenivanja u enika u inila raznovrsnom i zbog toga što razli iti standardi obrazovanja zahtijevaju i razli ite oblike rada.

Najnovijim metodama ocjenivanja predvi a se i razvijanje sposobnosti za samoocjenjivanje kvaliteta sopstvenog znanja, aktivnosti ili po-uhvata.

Funkcija ocjenivanja nije samo da se svaki u enik ocijeni, ve i da se u enicima omogu i da razvijaju sposobnost za samoevaluaciju.

U enici koji ne razvijaju ovu sposobnost ostaju uvijek zavisni od nekog autoriteta.

Standardi obrazovnih ishoda i kriterijumi ocjenivanja omogu avaju objektivnost i nepristrasnost i odli an su oslonac za samoevaluaciju.

Dobijenim obrazloženjem za svoju ocjenu u enik dobija priliku da razumije standarde i kriterijume i tako postaje sposoban da samostalno, bez pomo i nastavnika, ocijeni sebe na relativno objektivan na in.

Uklju ivanjem samoevaluacije u enici kontinuirano rade na sopstvenom obrazovanju i mijenjanju kvaliteta odnosa na relaciji u enik – nastavnik.

ME UPREDMETNE VEZE I ME UKURIKULARNE OBLASTI

U enje jezika pruža višestruke mogu nosti za me upredmetne veze na svim nivoima. Ove veze obuhvataju oblasti društvenih i prirodnih nauka, kao i umjetnost.

Na ovaj na in, u enici e sticanjem znanja iz jezika uspješno savla ivati programske sadržaje iz drugih oblasti i obrnuto.

Bosanski jezik i književnost mora biti u stalnoj koorelaciji sa svim nastavnim predmetima i to:

Matematika: - “Prevod” svakodnevnog jezika na jezik matematike i obrnuto.

Muzi ka kultura: - uo avanje vokalnih osobina u pjesmama i razvijanje govornih sposobnosti u enika.

Gra ansko vaspitanje: - usvajanje osnovnih pojmova o demokratiji i gra anskoj kulturi.

Danas je u enje najvažniji proces sticanja znanja, i izvor li nog i društvenog razvoja.

Škola je samo jedan korak i osnova za dalji razvoj. Znanje, vještine i stavove treba razvijati u skladu sa specifi nostima društva, uz pomo elektronskih medija.

Svi vankurikularni predmeti i sve aktivnosti mogu doprinijeti i pomo i u enicima u savla ivanju sve ve ih potreba radi prilaza infor- acijama.

Životne vještine imaju nekoliko dimenzija od kojih su najvažnije za ovaj nivo:

Obrazovanje za gra ansku demokratiju i prava djeteta

Iz ove oblasti u enike treba stimulisati da razvijaju samopoštovanje i poštovanje drugih i da budu svjesni svojih prava i obaveza.

Naro itu pažnju pokloniti manjinskim pitanjima i pitanjima ravnopravnosti polova.

Tako e, jedan od centralnih problema u globalnom svijetu jeste izgradnja racionalne zajednice u okviru koje se mogu na i dvije fundamentalne vrijednosti za pojedinca i društvo, a to su: li na sloboda i li na odgovornost.

Obrazovanje za informati ke i komunikacijske tehnologije

U okviru ovog kurikularnog predmeta osposobiti u enike da koriste informacijsku i komunikacijsku tehnologiju kako bi pronašli prave informacije u pravo vrijeme i tako razvijali svoje kreativne sposobnosti i smisao za zabavu.

Zdravstveno obrazovanje

Zdravstveno obrazovanje ima za cilj da pruži podršku fizi kom i mentalnom razvoju u enika.

U enike treba osposobiti da se brinu o svom zdravlju, da izbjegavaju ošte enja i preventivno djeluju na spre avanju bolesti radi normalnog funkcionisanja organizma.

Tako e je potrebno osposobiti u enike da sami održavaju li nu higijenu i higijenu okoline.

Treba ih naučiti da usklade rad i odmor, da fizički vježbaju i da poklanjaju pažnju zdravoj ishrani.

Obrazovanje za porodični život

Učenike treba osposobiti za porodični život, tj. angažovati ih u različitim ulogama i potrebnim zadacima da bi se stvorila dobra porodična atmosfera i obezbijedila prijatna sredina u porodičnom domu.

Učenicima treba da shvate koliko je važna dobra porodična atmosfera za njihov razvoj i ličnu uravnoteženost.

Daje se mogućnost nastavnicima da primijene u toku rada po svom izboru i druge kurikularne mogućnosti.

ORIJENTACIJA ZA SAMOSTALNI RAD

U ovom dijelu predmetni kurikulum treba da obezbijedi orijentaciju učenicima, roditeljima i nastavnicima o tome kako se samostalni rad učenika može organizovati da bi im pomogao i olakšao proces sticanja novih znanja, vještina i navika.

Nastavnik treba da sugeriše o različitim interesnim aktivnostima koje se mogu odvijati individualno ili u grupi. U tom slučaju, njegov zadatak je:

- da bude koordinator,
- da podstigne rad i
- da hrabri učenike.

Učenicima tako stiču autonomiju i preuzimaju inicijativu:

- posvećuju se radu,
- traže i otkrivaju gotove informacije,
- preuzimaju odgovornost i
- formiraju svoj stav.

Nastavnik, u ovom slučaju, može ponuditi određene projekte učenicima za samostalan rad iz oblasti prirodnih nauka i o tome kako pomoći učenicima u pripremi saznanja za građansko društvo po pitanju njihovog aktivnog učestvovanja u izgradnji životne zajednice.

ENGLISH LANGUAGE

(2 hours per week, 74 in total)

INTRODUCTION

The program of English language will emphasize the importance of experiencing language in context. Learners' background knowledge, skills and attitudes will be used as means of developing communicating abilities. As the learners develop communication skills, they also increase their linguistic accuracy and develop language learning strategies.

In the English language program learners will acquire various kinds of knowledge, skills and attitudes about:

- 1.** interpreting, expressing and negotiating meaning (communication).
- 2.** Sounds, written symbols, vocabulary, structure and discourse (language).
- 3.** Cognitive, socio-cognitive and meta-cognitive process (general language education).
- 4.** Patterns of ideas, behaviours, manifestations, cultural artefacts and symbols (culture).

Acquiring the language incorporates communication skills such as listening, speaking, reading, writing, viewing and showing. Learners develop these communication skills by using knowledge of the language, including grammar, and culture, communication and learning strategies, technology, and content from other subject areas to socialise, to acquire and provide information, to express feelings and opinions. Knowledge of other cultures, connections to other disciplines, comparisons between language and cultures, and community interaction all contribute to and enhance the communicative language learning experience, but the communication skills are the primary focus of language acquisition.

THE GOALS

English as a foreign language will be introduced for the first time in the third grade of primary education in Kosova. The purpose of this early introduction in the school curriculum is to enable the students to reach a working language competence after completion of upper secondary education for both further education and career. Learning English as a foreign language throughout their pre-university education will enable learners to develop the knowledge, skills, and attitudes they need to communicate in English, in a variety of school, travel, leisure and job-related contexts. English as a foreign language will extend the cultural experience of pupils and will facilitate the integration of our society in the European integration processes.

The overall approach during the initial years of English language learning experiences will be focusing on the non-analytical aspect (learning as communication through interaction without in-depth study of linguistic elements). As they advance in their language experience and competence, the focus will shift towards more analytic approach, but always keeping a balance between the two.

In this grade, however, learners will be able to:

- a) **Participate** in various language experiences that will enable to engage in situations dealing with: (1) school, people around us, weather, animals, holidays and celebrations., (2) **understand** a series of simple oral and written statements in a controlled and structured context, and (3) **express** their thoughts by producing simple oral and written messages of a few statements in a controlled context.
- b) **Identify** the presence of English (speaking) individuals and groups and concrete facts about English cultures;
- c) **Understand** and **use** orally and in writing the sound – symbol system, vocabulary and word order in simple structures.

THE SCOPE OF GRADE THREE ENGLISH LANGUAGE CURRICULUM

COMMUNICATION		
Recognize and respond to familiar simple words		
Listening		
General Objective: Building language experience through listening and responding to simple structures		
Specific objectives	Suggested language activities	Attainment targets
<p>Learners should be able to:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Listen to, enjoy and respond to nursery rhymes, songs, poems and short stories • Listen to instructions and directions • Listen and repeat words, phrases and short sentences modelled by the teacher • Seek, pick and understand basic information in simple familiar contexts and experiences; • Identify relevant information in a relatively controlled context; • Create a context for the new language; 	<ul style="list-style-type: none"> • Listen and repeat; • Listen and do; • Listen and guess; • Listen and draw; • Listen and fill in charts; 	<p>Learners can:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Listen and respond to simple classroom commands, instructions , directions and questions • Understand very simple phrases about themselves, people; • Understand very short simple words; • Understand familiar names, words, numbers, times; • Identify, with the teacher’s assistance, key words to follow directions;
Speaking		
General objective: Encourage speaking		
Specific objectives	Suggested language activities	Attainment targets
<p>Learners should be able to:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Experience, recognize and observe simple commands (look, listen, watch, and so on) 	<ul style="list-style-type: none"> • Matching activities; 	<p>Learners can:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Speak slowly about things around them; • Tell what they see and hear;

<ul style="list-style-type: none"> Remember items from a picture or the location of objects in the classroom; Arrange themselves in a particular order by asking questions until they find correct position; Act out an imaginary situation or the teacher gives them instructions about what to say; Choose appropriate words to name and describe things that are familiar to them Use language to perform common social functions (introducing oneself and others, greeting others and saying good bye) Retell and act out familiar , poems, songs, stories or parts of stories Ask and answer very simple questions about themselves; 	<ul style="list-style-type: none"> Role play; Singing rhymes; Present and share information 	<ul style="list-style-type: none"> Describe very simple pictures; Ask questions to get additional information; Present information of personal interest Share information on their ideas and feelings Talk about their family, friends, home, school by using different written, printed or visual media; Learn and retell and recite (and sing) rhymes, songs and stories Recognize and respond to familiar words and basic phrases concerning themselves and their families
--	--	--

Reading and writing

General objective: Reading and writing very simple words

Specific objectives	Suggested language activities	Attainment targets
<p>Learners should be able to:</p> <ul style="list-style-type: none"> Experience the reading process being modelled Draw pictures and write about them (a name, a phrase, a sentence) Draw pictures and write about feelings (love, fear, happiness) Draw and write about things they like and dislike 	<ul style="list-style-type: none"> Matching activities; Role play; Writing messages, notes etc. in various 	<p>Learners can:</p> <ul style="list-style-type: none"> Read very simple words and copy them; Check their answers; Write their first names and their family names; Identify related words;

<ul style="list-style-type: none"> • Identify concrete facts in simple and controlled structures; • Understand the meaning of familiar written contexts; • Engage in shared reading • Copy familiar words, phrases and short sentences correctly • Copy words from signs in the environment 	<p>familiar contexts;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Copy rhymes; • Who is who; 	
UNDERSTANDING AND USING ENGLISH		
<p>Language and Pronunciation General objective: Use the sound of English</p>		
Specific objectives	Suggested language activities	Attainment targets
<p>Learners should be able to:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Recognize and the sounds and spelling alphabet of English • Practice the pronunciation in various simple contexts • Engage in activities designed to increase awareness of sounds • Recognize vocabulary common to their environment (e.g. the school, the community) • Build up a slight vocabulary of common words from personal experience, from the experience of environmental materials 	<ul style="list-style-type: none"> • Rhymes and songs; • Match spelling and drawings; • Pronunciation of words; • Role playing; • Rhymes; • Communicating and interacting in various activities; 	<p>Learners can:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Understand and use the information given to complete a picture; • Spell and pronounce the familiar words; • Describe a person, object and guess what it is; • Use orally and write simple construction in present simple, • Try to use and make distinction in oral communication regarding gender, negative and affirmative word order, some basic prepositions of place and movement;

<ul style="list-style-type: none"> • Understand and use the vocabulary to express themselves on topics such as: family, hobbies, interests, and so on • Use and identify (with some help) the language in the field of present tense the following basic linguistic elements: <i>Gender, plural of nouns, articles, basic inventory of verbs (be, have, see, sit, draw, sing, etc.), negative and positive simple structures, prepositions, , etc.</i> 		<ul style="list-style-type: none"> • Write simple texts on: postcards, notes, messages, familiar persons, likes / dislikes etc.
<p>MAKING CONNECTIONS : Make subject matter connections through sport, food, school environment;</p>		
Specific objective	Suggested language activities	Attainment targets
<p>Learners should be able to:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Begin to understand and follow school norms; • Participate in activities including: music, literature (short stories, fairy tales), dancing, theatre, sports, and so on • Use the knowledge gained from other subjects to understand notions of: shapes, space, time movements, quantity, and so on; • Try to transfer skills and content of mother tongue to the first language; • Begin to relate information about climate, geography, art etc. of countries; 	<ul style="list-style-type: none"> • Number games; • Shapes and colours; • Describing pictures; 	<p>Learners can:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Recognize and describe pictures linked to environment; • Initiate and try to develop conversations (about sports, music, fashion, custom and life); • Use words associated with specific occasions (greetings, celebrations, seasons) ; • Understand messages found on signs, posters, maps which have been learned in other subjects.

<p>ENGLISH IN THE WORLD: Understand the customs of their country and compare with different countries through: music, symbols, flags.</p>		
Specific objectives:	Suggested language activities	Attainment targets
<p>Learners should be able to:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Be culturally neutral and easily adaptable; • Recognize some symbols of target language; • Recognize holidays and festivals of countries where English is spoken; • Try to understand, compare and contrast behaviour and norms; • Try to understand, compare and contrast behaviour and norms in English speaking countries and home country school situations • Understand and embrace differences in race, culture, class, and gender 	<ul style="list-style-type: none"> • Seasons; • Clothes; • Songs; • Fancy dress party; 	<p>Learners can:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Use appropriate personal behaviour in school and social situations • Demonstrate good manners at home, at school (greetings); • Identify differences between different countries; • Recognize symbols and flags, holidays, habits; • Demonstrate respect;

GRADE THREE TOPICAL CONTENT

1. My school

- My classroom
- My teacher and my friends

2. My home

- My room
- My family and relatives

3. Colours and shapes

- Painting
- Shape, size and position

4. Me and my body

- All about me
- Personal health

5. Numbers

- Numbers and counting
- Shopping (At the bookshop, toy shop...)

6. Animals

- Favourite pet
- At the zoo

7. Food

- Types of food (favourite food)
- Fruits and Vegetables

8. Seasons and activities

- Spring and Summer
- Autumn and Winter

9. Clothes

- My favourite clothes
- Every day clothes

Note to the teachers: In order to achieve the targeted aims and objectives of **Grade three Curriculum**, and cover the topical content of **Grade three syllabus**, teachers should select teaching materials from course-book(s) (if available) and other sources which should primarily be age-appropriate, which means that they should be dedicated to **young learners**.

On the other hand, teachers should use supplementary materials according to the time available (pictures, posters, cassettes, CDs) and dedicated to the English language within the school curriculum, in order to suit their learners' needs and to meet the attainment requirements. Although it is estimated that within a school year, approximately 9 content areas should be covered, it is the teachers' responsibility to plan the number of topical areas (units) and the composition of it, in accordance with the total amount of hours dedicated to English.

METHODOLOGY

The Communicative Approach and Task – Based Learning

The overall aim of the English Language Curriculum is to enable learners to communicate successfully. Successful communication means getting our message across to others effectively. The Communicative Approach to language learning aims at facilitating genuine interaction with others, whether they live in the neighbourhood, in a distant place, or on another continent.

In language learning, the attention of the learners may be focused on particular segments, or on the language as a whole. In cases when we want to focus learners' attention on particular segments, then a segment may be a grammatical structure (a tense), a language function (expressing gratitude), a vocabulary area (food and drinks), or a phonological feature (stress or particular sounds).

On the other hand, when attention is focused on the language as a whole, learners, through a wide range of language activities, use the language for practical and realistic purposes. In other words, they act as genuine users of the language. Participating actively in communicative language activities, they in fact play roles, simulate situations related to real life, and learn through personalisation. In the earlier stages of learning, learners should be allowed to use gestures, body language, facial expressions, mime, drawings and so on. When they *learn by doing*, they realise that language is a powerful means of communication and will use it as such.

Since communication basically means sending and receiving messages, learners should develop the four language skills, which are the core of communication. Development of *receptive skills*, that is *listening* and *reading* skills, will enable learners to receive messages and, depending on tasks they are expected to fulfil, select essential information. However, since language skills do not occur in isolation, but are normally integrated for communicative purposes, after having received a message, learners should be able to make decisions, and respond appropriately. In a situation which involves language, their response is a communicative function, which is performed by one of the *productive skills*-either by *speaking* or by *writing*.

The Learning - centred classroom

The objective of learning centred teaching is to make teachers aware of the importance of learner autonomy in the classroom. The teacher is required to do more preparation before the lesson, and less stand up teaching in the classroom. But it doesn't mean that the teacher should sit back and relax. The teacher has a role, to support and help learners. The learners learn more actively and with enjoyment. The environment requires a learning centred approach that relies on participant's share in the learning, and responsibility for furthering discussion. In all cases learners need clear guidelines and preparation for effective discussion participation.

The major aims, or set of aims will relate to the development of learning skills. Such aims may include the following:

- To provide learners with efficient learning strategies;
- To assist learners identify their own preferred ways of learning;
- To develop skills to negotiate the curriculum;
- To encourage learners to adopt realistic goals and a timetable to achieve these goals;
- To develop learners' skills in self-evaluation.

The use of the mother tongue in the classroom

Contrary to the principles of the direct method and natural approach in language learning, which favour exclusive use of the target language, excluding the mother tongue completely from the classroom, most recent approaches today suggest that the use of the mother tongue at particular stages of foreign language learning may prove useful.

While there is clearly a place for the mother tongue in the classroom, teachers should make efforts to keep the use of the mother tongue to a minimum. Instead of translating words and/or asking learners to translate, they should demonstrate, act, use simple drawings and/or pictures, explain, give simple definitions. If teachers readily intervene with translation, as soon as learners are provided with an 'equivalent' word or expression, as soon as their curiosity is satisfied, they may lose interest in that particular item. In consequence, the English word or expression is easily forgotten and cannot be easily recalled. This method is easiest for teacher and learner, but may be the least memorable.

Classroom Management

Good classroom management is essential to effective learning. The teacher not only has knowledge of his or her subject (English), but is also the manager of the learning process.

Strategies for classroom management

Classroom management should be thought of in two major parts: Proactive (preventative) and reactive (discipline). Proactive classroom management means establishing the right physical and psychological environment.

- The physical environment is the shape, size, seating arrangements, materials, and equipment in the classroom.
- The psychological environment refers to the emotional tone achieved in the classroom.

Successful classroom management involves not only responding effectively when problems occur, but preventing the frequent occurrence of problems. The most effective decisions in classroom management are based on a clear concept of the goals and intended outcomes that a teacher wishes to accomplish.

Rules and procedures for the organization of the classroom should be developed in conjunction with teaching strategies that help learners meet their personal and academic needs. The teacher should arrange seating and provide simple step-by-step instructions and check they have been understood.

Communication: If we accept that language is a vehicle for communication in class and not simply the content of the class, then teachers need to put the learners in situations where they need to communicate. Group and pair work (see further) can provide such situations.

Effective communication is the foundation for good classroom management. There are certain forms of communication skills that are beneficial in the classroom.

Monitoring : Often misbehaviour occurs because learners find "acting out" more interesting than a boring lesson or more rewarding than

another experience. Learners may also misbehave when they are not involved in the learning activity, do not understand the task, or cannot obtain assistance when it is needed. So the teacher should find useful techniques for responding to minor classroom disruptions.

How a lesson is taught

Quality of instruction is a key factor influencing learners' behaviour and achievement. Response to learner misbehaviour is most effective when it maintains or increases the learner's dignity and self-esteem and encourages the learner to be responsible for his or her own behaviour.

Therefore, the teacher should:

- Involve learners in evaluating their own work as well as the teacher's instructions;
- Vary the style as well as the content of instruction in order to address diverse learner learning styles;
- Relate materials to learners' lives whenever possible;
- Create anticipation, and use activities to catch learner interest or increase learner motivation to participate;
- Engage learner learning through cooperative group work, competitive teams, group discussions, debates, and role-playing.

In group and pair work learners are responsible for their behaviour, for organising the work in hand, they choose the language that is used, and have to collaborate with the others in the group in order to achieve the task.

Group work and pair work

Group and pair work go hand in hand with the communicative approach, and learning-centeredness.

- Increase the opportunities for learners to use the language;
- Improve the quality of learners talk;
- Allow greater potential for the individualisation of instructions;
- Promote a positive affective climate;
- Have been found to increase learners' motivation.

According to Long and Porter (1985) small group work in the language classroom provides the optimum environment for negotiated

comprehensible output. Group and pair work help to use class time more effectively, increase effective learner talking time and encourage cooperation between learners, their independence and responsibility for others.

The roles of both teacher and learners change according to what kind of grouping they are in. In the traditional lecture-style group the teacher controls both the content and the language that is used, s/he is active, taking the lead in the classroom and controlling the behaviour of the learners. The learners are receptive, following the teacher's lead and receiving the content of the message, possibly without really thinking actively about it.

Group work

Group work is based on the idea that learners can learn the language and information from each other. The principle of cooperative learning is basic to classroom education. It also allows the opportunity for teachers to help with individual problems, for stronger and weaker learners to work on their own and for more learners to get more practice. Group work can be used for problem solving activities, project work, consensus reaching, or information gap activities where more than two learners are involved.

Group work gives learners chances for greater independence as they work together without the teacher controlling every move. They take some of their own learning decisions, they decide what language to use to complete a certain task.

Pair work

Pair work is a specific kind of group work, usually used for doing oral or written exercises. The pairs may work together to produce the answers, or they may ask each other questions in turn.

Pair work is often quite outside learners' experience of school and so we need to train them in the routines of working together, guide them towards acceptable behaviour, give them the opportunity to practise the necessary skills, and make sure they know what we expect of them.

Pair work involves learners working in pairs simultaneously. The reasons for the use of pair work are similar to those of group work. Pair work allows more learners to get more practice. Learners working in

pairs are able to share ideas and help each other. Pair work is useful for dialogues and information gap activities, but it can also be used when working on grammar and vocabulary activities, or checking answers.

Teachers need to introduce pair work slowly and gently into classes, allowing the learners to get used to the idea of working more independently, and to develop the necessary skills.

SPEAKING AND LISTENING

Speaking

Speaking is an interactive process of constructing meaning that involves producing and receiving and processing information (Brown, 1994; Burns & Joyce, 1997 in Harmer, 1998).

When we think about speaking, we mean the learners use any and all the language at their command to perform some kind of oral task. The important thing is that there should be a task to complete and that the learners should want to complete it.

There are three basic reasons why it is a good idea to give learners tasks which encourage them to use all the language at their command.

Rehearsal: getting learners to have a free discussion gives them a chance to rehearse having discussions outside the classroom. For example, having them take part in a role-play at an airport check-in desk allows them to rehearse such a real-life event in the safety of the classroom.

Feedback: speaking tasks where learners are trying to use all and any language they know provides feedback for both teacher and learners. Teachers can see how their class is doing and what language problems they are having whereas learners can find a particular kind of speaking and what they need to do to improve.

Engagement: good speaking activities can and should be highly motivating. If all the learners are participating fully-and if the teacher has set up the activity properly and can give useful feedback, they should get tremendous satisfaction from it.

	Teacher's Role	Learner's role	Possible activities
Level 1	<p>The teachers role is the same for all levels. It is marked by children's gradual movement from dependence on the teacher and other language users to increasing independence as a learner.</p> <p>The teacher will:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Be like role-model and involve herself/himself in different activities; • Guide learners and advice according to their needs; • Facilitate when needed, and have the role of co-learner. 	<ul style="list-style-type: none"> • S/he will memorise words, imitate the teacher and peers, take orders and respond. 	<ul style="list-style-type: none"> • Producing short sentences; • Singing a song in English; • Reading a text aloud; • Information gap (Describe and Draw).

Listening

Listening is basic to language learning. It is a fundamental skill for the improvement of spoken and written language. Listening is the first skill to develop when language is learnt. Listening is important because it helps in gaining spoken fluency. There are two types of listening situations in real life, non–interactive and interactive.

- non–interactive listening situations include listening to the radio, TV, films, lectures. In such situations we usually do not have the opportunity to ask for clarification, slower speech or repetition partner.
- interactive listening situations include face–to–face conversations, and telephone calls, in which we are alternately listening and speaking, and in which we have a chance to ask other participant(s) for clarification, repetition or slower speech.

There are two basic approaches to listening in the classroom: extensive and intensive.

Extensive listening or listening for gist (listening to an entire piece to gain an overall impression or understanding of what it is about).

Intensive listening or listening for detail (learners listen to the same piece with greater attention to detail).

	Teacher's Role	Learner's role	Possible activities
Level 1	<ul style="list-style-type: none"> • To motivate the learners; • To raise learner's interest; • To introduce and develop sounds of English; • To familiarise learners with some vocabulary; • To monitor; • To provide lots of exposure to comprehensible input; • To help and encourage learners; • To provide learners with regular listening; • Facilitator. 	<ul style="list-style-type: none"> • Try to understand meaning, not detail; • Understand and respond to simple instructions. 	<ul style="list-style-type: none"> • Listen and do; • Listen and guess; • Listen and draw.

READING AND WRITING

Reading

Reading is a very important part of daily life. We read in order to obtain information which is presented in a written form. People read for:

- Specific purposes
- General purposes
- Pleasure

Reading for pleasure is very important because while reading novels or magazines we receive information. We can also acquire vocabulary and even grammar. At the end of level 2 learners should be able to know what the importance is of reading in English. One reason why learners sometimes fail to understand a text even when they know all the vocabulary is because they cannot link what they are reading to something they already know.

At this level it is very important that teachers give learners an opportunity to read material of their choice in English. For example, some learners might enjoy reading a history textbook in English and then telling other learners what they have read.

Writing

The reasons for teaching writing to learners of English as a foreign language include reinforcement, language development, learning style and, most importantly, writing as a skill in its own right.

- Reinforcement: Learners often find it useful to write sentences using new language shortly after they have studied it;
- Language development: The mental activity we have to go through in order to construct proper written texts is all part of the ongoing learning experience;
- Learning style: Some learners are quick at picking up language just by looking and listening, but for many learners the time to think things through, to produce language in a slower way, is invaluable;
- Writing as a skill: Writing is a basic language skill, just as important as speaking, listening and reading. Learners need to know how to write letters, how to put a written reports together, how to reply to advertisements. They need to know some of writing's special conventions, for example punctuation and paragraph construction.

	Teacher's Role	Learner's role	Possible activities
Level 1	The teacher will <ul style="list-style-type: none">• Design the task;• Be a role-model;• Guide, coach, advise, facilitate the learners.	<ul style="list-style-type: none">• To copy the teacher, follow simple model.	<ul style="list-style-type: none">• Writing short sentences on a familiar topic;• Writing postcards;• Copying text.

Dictation

When learners know how to write, one way of encouraging listening is to set a dictation exercise. Here the learners have to write down exactly what the teacher reads out. It is also an exercise in spelling, pronunciation and punctuation. Dictation involves different kinds of mental processes. There is more time to think, to correct mistakes. Teacher should tell the learners how many times the text will be read. It is important to read the text at least twice.

At the end of level 1, learners should be able to write a limited number of words about: greetings, numbers, families, colours, parts of the body, food and drinks.

Vocabulary

Vocabulary teaching and learning is central to learning English. Words have a central place in culture, and learning words is seen by many as the main task in learning another language.

According to Carter and Nunan (2001), knowing vocabulary actively and productively as well as receptively, means that we all understand many more words than we actually use in every day situations. Our active vocabulary is the use of words that we know and are able to use. Our receptive vocabulary is the set of words that we recognize and understand. A definition of learning a word depends crucially:

- on what we mean by a word;
- on how a word is remembered;
- over what period of time and what circumstances it can be recalled;
- and whether learning a word also means that it is always retained.

To answer all these questions, four things should constantly be involved such as: putting words in storage through the ear, through the eye, keeping words in storage, retrieving, and using them.

The processing of words at different levels is crucial to learning. The different levels include integration in the learning process of pronunciation, the visual shape of the grammatical structure and semantic patterns of the word.

A systematic approach to vocabulary teaching

A language teacher needs to find systematic ways of helping learners with the vocabulary. A systematic approach might devote lesson time to helping learners at each of the following stages of learning vocabulary when the learners:

- Meet new words and understand their meaning(s) and the ways they are used;
- Practise using the words;
- Find ways that help them memorize the words;
- Recall and use the words appropriately.

The teacher in the classroom can help learners understand the meaning by:

- Avoiding language more complex than the word s/he is trying to explain;
- Focusing on the most important usages;
- Using examples;
- Using teachers own and learner's knowledge and feelings to focus on what we understand by this word.

At level 2 they are beginning to read independently selecting simple texts and using a bilingual dictionary or glossary to look up new words. When reading on their own they are beginning to use context to work out what unfamiliar words mean etc.

1	Teacher's role	Learner's role	Possible activities
Level 1	<ul style="list-style-type: none"> • To recycle words appropriately; • To act or mime words; • To focus learners' attention on pronunciation. 	<ul style="list-style-type: none"> • To imitate, follow orders and respond; • To listen and pick up things correctly; • To mach words and pictures. 	<ul style="list-style-type: none"> • Matching pictures to words; • Miming; • Listen, read and say.

The Role of Grammar

If we see language as a building, the words as building blocks or bricks, and grammar as the architect's plan, than we must admit that without a plan, even a million bricks do not make a building. Similarly, one may know a million English words, but if s/he does not know how to put them together, s/he cannot speak English (Sesnan, 1997).

In the light of this statement, the question is not whether to teach grammar or not, but *how* to teach it. We should consider which approach

to adopt in teaching grammar, whether to teach form before meaning, or meaning before form, and what strategies and techniques to use in order to enable learners to put their knowledge of grammar into use and communicate effectively. It is the teacher's responsibility to estimate which approach would yield best effects at a particular stage of learning, or with a particular class.

	Teacher's role	Learner's role	Possible activities
Level 1	<ul style="list-style-type: none"> • To expose learners to particular language items; • To offer appropriate examples; • To provide opportunities for restricted use of language items; • To make activities playful and enjoyable. 	<ul style="list-style-type: none"> • Grasp the meaning of the language items; • Show readiness to participate in activities; • Practice language items in communicative activities. 	<ul style="list-style-type: none"> • Demonstration; • Games; • Songs; • Magic tricks; • Drawing.

According to the findings of the authors mentioned above, at this level, learners should be able to recognize different word categories and put words into phrases. They may also be able to combine phrases in order to form sentences. They should be able to deal with both Yes/No questions and WH-questions. At this level, learners may be able not only to grasp the meaning of language items, but also to understand particular aspects of the language system. Developing their cognitive and meta-cognitive skills, learners should be able to understand and use the rules of grammar. Regardless of this, teachers should be careful, when discussing explicitly and explaining the grammar, not to overdo, that is not to lecture on grammar. Instead, they should demonstrate grammar through substitution tables, or drills incorporated within communicative activities.

Assessment and Evaluation

There are many reasons for assessing learners. Some of them are:

- to compare learners with each other;
- to see if learners have reached a particular standard;
- to help the learners' learning;
- to check if the teaching programme is successful.

Teaching means changing the learner. Teachers will always want to know how effective their teaching has been- that is, how much their pupils have changed.

This change can be in:

- The amount of English learners know;
- The quality of the English they use;
- Their ability to use English.

The general word for measuring the change is assessment. Naturally if we want to assess how much pupils have changed, we have to know exactly what they already **know** and what they can already **do**.

There are different types of assessment (or evaluation):

Self assessment (self - evaluation) relies on:

- The amount of effort expended in research;
- The amount of effort expended on initial organization;
- The amount of organization;
- The amount of effort spent on writing.

Group assessment (group - evaluation) can be done by:

- Evaluating individual learner progress within the group;
- Awarding group and individual marks.

This fosters cooperation among the learners, they promote higher achievement, greater motivation, and a more positive attitude towards the subject area and greater social skills.

Individual assessment (evaluation) is more readily accepted by learners, shows learners activity, his/her participation level in the group activity, willingness to respect the viewpoints of others.

Combination of group and individual assessment - the group component may foster the spirit of cooperation, and the individual component may permit the recognition of individual contributions.

The use of work samples, portfolios and projects. These folders or portfolios may be used to collect samples of a range of learners' work over the course of a term or a year. All these may reflect the learners' overall development and show learners' progress.

If teachers want to find out how effective their teaching has been, or if they want to evaluate the learners' progress the tests are used. Tests are conducted in class by the teacher. They measure the results of learners' performance. Teaching and testing always go hand-in-hand. Questions are often asked to check if the learners have understood what has been said. Equally, they may be asked to find out whether a particular point needs to be taught. We instinctively know why we ask a question: whether it is to teach or to test something.

Some major reasons for testing are:

- To diagnose learners' standard on arrival;
- To measure learners' progress;
- To find out how much pupils have learned;
- To find out the quality of learning;
- To find out how many of the class have learned what they were supposed to learn;
- To motivate pupils;
- To show the teacher what to teach next.

There are different kinds of tests, such as:

- **Proficiency tests** to examine a general standard in ability, regardless of the teaching programme;
- **Achievement tests** that examine whether learners can do what they have been taught, either by testing specific syllabus items or general objectives;
- **Placement tests** are a mixture of the above two, depending on what criteria we use to place the learner;
- **Diagnostic tests** use **proficiency** or **achievement tests** to analyse strengths and weaknesses in the learner or the teaching programme itself.

We see **evaluation** as wider than testing. Testing may be a successful tool in evaluation, but we also think there are other criteria for assessing someone's performance. Evaluation is not limited to numbers or just giving learners marks. Instead of trying to count or measure learner's ability to make useful contribution to the class, we can simply judge

whether s/he makes a contribution or not, and sometimes we will have to justify, negotiate, and possibly modify our opinions.

Evaluation looks for illumination: How did you learn that? Why did you learn that? This means that we are doing something **with** the learner, rather than **to** the learner. By asking these questions, we will learn a lot of extra information, such as:

- What the learner thinks s/he is learning;
- What the learner thinks is easy / difficult;
- What the learner enjoys / hates doing in the class;
- Where the teaching programme and the learner don't meet;
- Where the teaching programme need re-designing.

With the evaluation we are trying to help the learner to learn, so it is not an assessment, in fact it is aid to learning. In other words, we can use assessment procedure to develop and improve, not only the learner, but also the teaching programme and even the school.

Band Descriptors for Assessing Language Skills

Band	Listening	Speaking		Reading	Writing
		Fluency	Accuracy		
5	Can understand all the message	Does task very well. Little or no hesitation	Good pronunciation, use of vocabulary and grammar	Can understand all the text	Work is well organised. Good punctuation. Few or no mistakes
4	Can understand most of the message	Does the task well. Some hesitation	Good pronunciation, vocabulary and grammar. A few mistakes	Can understand most of the text	Work is mostly well organised. Good punctuation. A few mistakes
3	Can understand some of the message	Does the task adequately. Quite a lot of hesitation	Pronunciation, vocabulary and grammar are adequate.. Quite a lot of mistakes but it is possible to understand the learner	Can understand some of the text	Some problems with the message and/or punctuation and/or organisation, but it is possible to understand the message

2	Can understand a little bit of the message	Does not do the task adequately. A lot of hesitation	Pronunciation, vocabulary and grammar are limited. It is difficult to understand the learner	Can understand a little bit of the text	Problems with the message and/or punctuation and/or organisation. It is difficult to understand the message
1	Can understand very little of the message	Is not really able to do the task at all	Very hard or impossible to understand the learner.	Can understand very little or none of the text	Significant problems with the message and/or punctuation and/or organisation. It is almost impossible to understand the message

The table above sets out bands which describe levels of achievement in the four skills. This band descriptors are intended to apply to specific tasks (e.g. listening to a story, talking about a picture, reading about an invention, writing a letter), as an aid to the teacher and learner in assessing performance. It is of course perfectly possible for a learner to perform to different bands of achievement for different task and different skills.

UVOD

U XXI vijeku matematika sve više zauzima centralno mjesto ne samo u studijama prirodnih nauka i tehnike, već i u svojim logičkim dokazima zauzima centralno mjesto u opštem individualnom obrazovanju. U opštem shvatanju nastave matematike posvećuje se pažnja svijetu u kojem živimo. U učenju matematiku, individua se osposobljava za realno shvatanje pojava (fenomena), koji je okružuju i istovremeno osposobljavaju da što lakše stigne do logičkog zaključka za rješavanje mnogih životnih i društvenih problema. Tako, predmet matematike predstavlja jedan od glavnih predmeta učenja uopšte u osnovnoj školi, sa mnogobrojnim zadacima obrazovanja i vaspitanja.

Učenik u prvom i drugom razredu dostiže stepen znanja vezan sa osnovnim pojmovima matematike (kao npr., pojam skupova, relacije, brojeve, kao i različite geometrijske pojmove), koje u trećem razredu trebati da proširuje i unapređuje. Matematika u trećem razredu, u širem obliku, vezana je sa istim konceptima iz prvog i drugog razreda, ali u proširenom obliku u pogledu sadržaja. Treba izabrati zadatke gdje se traži veća snalažljivost mišljenja. Isto tako, kao u drugom razredu, potrebna je težnja nastavnika da razvija sposobnosti učenika za posmatranjem sličnosti i razlika u oblicima, izvještajima, kao i sposobnostima za praviljenjem upoređenja. Za dostignuće ovih težnji, u toku nastave, treba upotrijebiti nove metode nastave.

CILJEVI

Program predmeta matematike za treći razred kod učenika ima za cilj:

- Razvijanje mašte, hrabrosti, pamćenja i intuicije;

- Osposobljavanje za pravilno izražavanje (jasno i tačno);
- Razvijanje samoinicijative, nezavisnog rada i saradnje;
- Osposobljavanje da dobijena znanja primjenjuje u različitim situacijama svakodnevnog života;
- Osposobljavanje da dobijena znanja iskoristi u učenju matematike i drugih predmeta u višim nivoima školovanja.

OPŠTI OBJEKTIVI

Od programskog sadržaja trećeg razreda učenik treba da je u stanju:

- Da obavlja radnje sabiranja, oduzimanja, množenja i dijeljenja brojeva od 1-1000, kao i da zna predstavljanje razlomaka na brojevnoj osi;
- Da primjenjuje stečena znanja u rješavanju različitih problema iz svakodnevnog života;
- Da rješava jednostavnije jednačine i nejednačine brojeva i primjenjuje iste u rješavanju konkretnih problema;
- Da razlikuje različite geometrijske figure u ravni (površine trougla, četvorougla, petougla i šestougla), broj temena, stranica i njihovih uglova;
- Da razlikuje geometrijska tijela (kocku, kvadar, prizmu, piramidu), kao i ivice, strane i njihove uglove;
- Da crta pomoću lenjira različite linije i figure;
- Da poznaje jedinice za mjerenje dužine (m, dm, cm), mase (kg), jedinice za mjerenje vremena i monetarnu jedinicu (€);
- Da sabira i sistematizira jednostavne podatke.

PLANIRANJE SADRŽAJA PROGRAMA

Kategorije	Potkategorije	Br. asova	%
1. SKUPOVI	Skupovi	15	8,1
	Relacije		
2. ARITMETIKA I ALGEBRA	Prirodni brojevi do 1000	100	54,05
	Radnje sa brojevima od 1-1000 i svojstva ra unskih radnji		
	Jedna ine i nejedna ine		
3. GEOMETRIJA I MJERENJA	Prave	55	29,73
	Geometrijski likovi		
	Mjerenja		
4. RAZRADA PODATAKA	Razrada podataka	15	8,1

SADRŽAJ PROGRAMA I O EKIVANI REZULTATI

Kategorije	Potkategorije	Sadržaj programa	O ekivani rezultati
1. Skupovi i relacije	1.1. Skupovi 1.2. Relacije	<ul style="list-style-type: none"> • Pojam skupa i elementi • Prikazivanje skupa sa obilježavanjem (imenovanjem) elemenata pomoću vitiastih (velikih) zagrada i pomoću tabela • Pojam podskupa • Relacije “više od”, “manje od”, “jednako je” pomoću združivanja jedan po jedan elemenat • Preslikavanje 	<p>Učenik treba da je u stanju:</p> <ul style="list-style-type: none"> • da prepozna elemente koji pripadaju skupu i elemente koji ne pripadaju; • da prikaže skupove upotrebljavajući vitiaste zagrade i pomoću tabela; • da formira podskup skupa podataka izdvajajući elemente prema nekoj osobini; • da upoređuje skupove pomoću združivanja jedan po jedan elemenat; • da shvati pojam preslikavanja;
2. Aritmetika i algebra	2.1. Prirodni brojevi od 1-1000 2.2. Računske radnje sa brojevima od 1-1000 i svojstva radnji 2.3. Jednoline i nejednoline	<ul style="list-style-type: none"> • Brojevi od 1-1000 računski radnje (sabiranje, oduzimanje, množenje i dijeljenje) sa njima; upoređivanje i uređenost istih (ponavljanje i utvrđivanje znanje iz prethodnih razreda) • Brojevi do 1000; pojam tih brojeva; 	<ul style="list-style-type: none"> • da čita i piše tačno i ispravno prirodne brojeve od 1-1000; • da obavlja sabiranje i oduzimanje brojeva od 1-1000 bez prelaska, odnosno bez kvarenja desetice i stotice; • da obavlja oduzimanje brojeva

		<p>itanje (imenovanje) i pisanje brojeva do 1000</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pravilni brojevi i njihovo rastavljanje • Upoređivanje i uređenosnost brojeva do 1000 (znakovi <,=,>); njihovo prikazivanje na brojevnoj osi • Dekadne jedinice (jedinice, desetice i stotice) • Sabiranje i oduzimanje desetica i stotica cijelih • Sabiranje i oduzimanje brojeva do 1000 bez prelaska, odnosno bez kvarenja desetice i stotice • Sabiranje i oduzimanje brojeva do 1000 sa prelaskom, odnosno sa kvarenjem desetice i stotice • Množenje izvan tabele (množenje koristeći svojstvo rasporeda; svojstvo združivanja); množenje sa 10 i sa 100; množenje sa cijelim deseticama i stoticama; množenje dvocifrenog broja sa jednocifrenim brojem; rješavanje jednakosti: $\square \cdot a = b \text{ i } a \cdot \square = b$ • Dijeljenje izvan tabele (dijeljenje cijelih desetica i stotica - 80:4; 	<p>od 1-1000 sa prelaskom, odnosno sa kvarenjem desetice i stotice;</p> <ul style="list-style-type: none"> • da upoređuje i uređuje brojeve od 1-1000, predstavljaju ih na brojevnoj osi i upotrebljavaju znakove <,=,>,... • da množi jednocifrene brojeve i brojeve jednocifrenih sa dvocifrenim, redno i u stupcima; • da dijeli brojeve dvocifrenih sa jednocifrenim; • da shvata razlomke kao brojeve koji pokazuju jednake dijelove brojeva jedne cjeline $(\frac{1}{2}, \frac{1}{3}, \frac{2}{3}, \frac{3}{4}, \frac{4}{4})$; razlomke koji pokazuju jednake brojeve $(\frac{1}{2}, \frac{2}{4}, \frac{3}{6})$; • da predstavlja razlomke na brojevnoj osi; • da rješava jednačine i nejednačine u obliku $\square \cdot a =$
--	--	---	---

		<p>800:2; svojstvo i redosljed dijeljenja; dijeljenje sa redosljedom oduzimanja; dijeljenje brojeva dvocifrenih i trocifrenih sa jednocifrenim brojem)</p> <ul style="list-style-type: none"> Racionalni brojevi: razlomci kao brojevi koji pokazuju jednake dijelove jedne cjeline <p>$(\frac{1}{2}, \frac{1}{3}, \frac{2}{3}, \frac{3}{4}, \frac{4}{4})$; brojevni razlomci koji pokazuju jednake brojeve</p> <p>$(\frac{1}{2}, \frac{2}{4}, \frac{3}{6})$; predstavljanje razlomaka na brojevnoj osi <ul style="list-style-type: none"> Brojevni nizovi </p>	<p>$b, < b, a + > b, - a < b, - a > b$, i da primijeni iste u prostim zadacima sa tekstom;</p>
<p>3. Geometrija i mjerenja</p>	<p>3.1. Prave 3.2. Geometrijski likovi 3.3. Mjerenja</p>	<ul style="list-style-type: none"> Normalne i paralelne prave Mnogouglovi (kao izlomljena zatvorena linija), trouglovi, etvorouglovi, petouglovi, šestouglovi; broj tjemena stranica i njihovih uglova. Mnogouglaone površi (kao dio površi ograničene sa mnogouglovima), trougaone površi, etvorouglaone površi, petouglaone površi, šestouglaone površi; uglovi 	<ul style="list-style-type: none"> da odredi duži na pravoj prenose i šestarom sa izlomljene linije; da razlikuje normalne prave i paralelne prave; da razlikuje trouglove, etvorouglove, petouglove, šestouglove, kao i odgovarajuće površi, da određuje broj temena, stranica i njihovih uglova;

		<p>stranice i njihova tjemena</p> <ul style="list-style-type: none"> • Geometrijska tijela: kocka, kvadar, prizma, piramida; strane, ivice i njihovi uglovi • Koordinatna mreža (sistem) tačka; koordinate tačka u ravni • Simetrala duži (prave) • Premještanje paralele (translacija) • Podudarnost (poklapanje) geometrijskih figura • Mjerenje dužine (jedinice m, dm, cm) • Mjerenje mase (jedinice kg, hg, dkg) • Mjerenje vremena (minuta, čas, dan, sedmica) • Obim mnogougla (prenose i njegove stranice šestarom ili mjere i iste) 	<ul style="list-style-type: none"> • da nađe obim mnogougla mjere i dužine njegovih stranica pomoću lenjira; • da razlikuje kocku, kvadar, prizmu, piramidu i da odredi broj njihovih ivica, strana i uglova; • da odredi koordinate tačka na koordinatnom sistemu; • da razlikuje simetrične likove (figure) prema jednoj pravoj; • da razlikuje podudarne likove (figure);
4. Razrada podataka	4.1. Razrada podataka	<ul style="list-style-type: none"> • Predstavljanje podataka tabelarno • Čitanje podataka sa tabele • Prosti zadaci kombinatorike 	<ul style="list-style-type: none"> • da tabelarno predstavi podatke u stupcima i da iste zna da čita; • da rješava proste zadatke kombinatorске.

METODOLOŠKA UPUSTVA

Škola treba da služi za oživljavanje i uvođenje interesa djece za matematikom i postepeno da ih razvija.

- Nastava matematike nikada ne smije biti abstrakna i verbalna, zato što matematika tako i djeluje sa abstraknim pojmovima i relacijama. Treba je što više približiti učenicima služeći se primjerima kroz igru, eksperimente i radne situacije iz svakodnevnog života.
- Način usvajanja znanja treba razvijati u vidu jedne spirale, zato što radnje i strukturu matematike nije moguće odjednom i u potpunosti shvatiti. Dobro bi bilo svaki put povezati i ispreplitati male cjeline sadržaja u velike sadržaje, na taj način ubacujuć i nove sadržaje sa više prethodno usvojenih i utvrđenih sadržaja.
- Motivisanost je ključna učenja matematike. Tako, majstorstvo učitelja za motivisanje učenika da rade na načinu neprekidno i sistematski je veoma važno. Ovo se postiže odabiranjem odgovarajućih zadataka za vježbu koje pomažu logičkom razmišljanju učenika.
- U trećem razredu treba da napreduje znanje učenika, kao i usvajanje radnji sa brojevima i njihovo predstavljanje na brojevnoj osi. Tako, zadatak učitelja je da na načinu i odgovarajuću tehniku predavanja. Na ovaj način se stiče individualnim radom, radom u manjim grupama itd.
- Treba biti pažljiv u toku vježbi, učenika stimulisati da rješava konkretne zadatke iz svakodnevnog života, ukoliko postoji takva mogućnost. Na taj način, učenik će shvatiti značaj matematike. Ako je moguće, bilo bi dobro približiti što više varijanti rješenja zadataka.
- Cilj učenja matematike nije u postizanju rutine, mehaničko učenje podataka (činjenica) ili radnji, već usvajanje materije. Treba imati u vidu da fond znanja i postignuta snalažljivost uvijek budu u funkciji učenika.
- Treba pažljivo birati odgovarajuće vježbe da bi se razvila intuicija na potrebnom nivou krećući se uvijek korak naprijed.

Za postizanje optimalnih rezultata na polju nastave matematike, veoma važnu ulogu igraju pismeni zadaci, dobar program i dobar tekst i dobar trening nastavnika, kao i upotreba metoda i adekvatne tehnike u saglasnosti sa uslovima nastavnika i okolnosti pod kojima se razvija nastava.

VREDNOVANJE

Vrijednovanje obuhvata sve radnje koje služe za određivanje stepena dostignuća učenika.

Nastavnik u toku ocjenjivanja treba da ima u vidu sadržaj programa i standarde dostignuća precizirane programom.

Nivoi dostignuća

Stepen dostignuća učenika se bazira u tri nivoa:

Nivo I

Obuhvata minimalna dostignuća, što znači pojavu neophodnog minimuma do kojeg treba da stigne svaki učenik. Tako se postavlja donja (dozvoljena) granica usvojenog programa, što se u procentima izražava sa 40% savladanog materijala. Ovim nivoom treba obuhvatiti učenike koji rješavaju probleme uz pomoć nastavnika i ograničenih metoda, opravdavaju činjenicu proste matematike pomoću nastavnika, kao i saradnju za učenje matematike imaju i uvijek ovu pomoć.

Nivo II

Pojavljuje se u granicama rezultata izraženog 50%-80%. Ovim nivoom treba obuhvatiti učenike koji rješavaju probleme i dokazuju matematičke istine uz ograničenu pomoć nastavnika od strane ne velikog broja metoda i vještina, sa nekom greškom ili malim nedostacima.

Nivo III

Ovaj nivo je najviši nivo ili maksimalni nivo dostignuća učenika izraženog u procentu većem od 80%. Ovim nivoom treba obuhvatiti učenike koji rješavaju zadatke, probleme i dokazuju matematičke istine u samostalnom obliku. Rješavaju probleme matematike različitim metodama, analiziraju i komentarišu rezultate, dobijene na samostalno način, te im je jezikom i logički jasno.

Procedura vrednovanja (ocjenjivanja)

Proces vrednovanja preporučuje se da bude u harmoniji sa postavljenim standardima. Razumljivo je da vrednovanja treba da prati obrazovni cilj, objektivne nastave, objektivne vrednovanja. Vrednovanje treba da se oslanja na većinu podataka u kojima treba da obuhvati sljedeće elemente:

- vrednovanje usmenog odgovora;
- vrednovanje aktivnosti učenika sa mjesta;

- vrednovanje aktivnosti tokom rada u grupe;
- vrednovanje domaćih zadataka;
- testovi za određenu grupu tema;
- testovi na kraju kategorije sadržaja;
- testovi na kraju semestra;
- testovi na kraju godine itd.

Na kraju godine treba izvući zaključnu ocjenu, koja se dobija kada se uzme sredina vrednovanja.

ME UPREDMETNE VEZE

Matematika u trećem razredu povezana je sa sljedećim premetima:

- **Maternji jezik** (“prevođenje” matematičkih izraza sa govornog jezika na jezik matematike i obrnuto);
- **Lijepe umjetnosti** (crtanje pravih linija, savijenih, otvorenih, zatvorenih i različitih geometrijskih figura);
- **Fizičko vaspitanje i sport** (orijentacija u prostoru, kretanje desno, lijevo, naprijed, nazad, skok u vis itd.; različita mjerenja);
- **Ručni rad** (pravljenje različitih figura i geometrijskih tijela od kartona, plastelina, gline itd.

Napomena:

Od postojećeg programa III razreda nisu obuhvaćene sljedeće jedinice:

1. Prirodni brojevi do 10000 (prati se u IV razredu);
2. Od jedinice za mjerenje dužine izostavljen je kilometar (km,) zato što jedinice nisu u obliku brojeva već od 1000;
3. Modeli (mreža) geometrijskih tijela (prati se u V i VI razredu);
4. Uzajamni položaj pravih (u ravni), nastavlja se u IV razredu;
5. Pojam površine i zapremine (prati se u V razredu);
6. Razlomci već od jedan (1) i upoređenje razlomaka (nastavlja se u IV i u V razredu).

Uzima se kao nova jedinica:

1. Razrada podataka;
2. Praviti razliku među mnogouglovima (kao prava) i površina mnogouglova, odnosno kao geometrijskih figura u ravni.

Literatura

Atija Fako, Matematika za 3. razred osnovne škole, BOSANSKA RIJE, Tuzla 2002.

OVJEK I PRIRODA

(1. razred sedmi broj, 37. nastavna godišnja)

UVOD

Predmet **ovjek i priroda** po prvi put se izdava u trećem III (trećem) razredu, kao integralni predmet nauka: biologije, fizike, kemije i geografije. Učenici upoznaju prirodu koja nas okružuje, objekte u njoj, položaj i ulogu ovjeka u svojoj sredini, neprekidne potrebe za novim izvorima energije i otkrivanjem životne sredine od zagađenja štetnim materijama ili nekontrolisanog iskorištavanja prirodnih resursa i drugih materijalnih dobara.

CILJEVI

Program predmeta **ovjek i priroda** u trećem razredu ima za cilj:

- da razvija sposobnosti učenika za upoznavanje prirode, njenih objekata, životne sredine i njene zaštite;
- da formira svijest za materijalni unitet svih objekata u prirodi i njihovo neprekidno kretanje;
- da njeguje navike i da dobije vještine za posmatranja, mjerenja i donošenje tačnih zaključaka prirodnih zakonitosti;
- da razvija sposobnosti za nezavisno rješavanje konkretnih problema;
- da se formira kao ličnost, stabilna i samokritična, postojana i spremna za saradnju u nastavi u školi i izvan nje, i da je sposoban u susretima sa životnim izazovima.

OPŠTI I SPECIFIKNI OBJEKTIVI

U enik treba:

Da poznaje:

- objekte, razmjere i njihov položaj;
- predmet i njegovu obradu;
- svojstva kretanje tijela (predmeta, objekata);
- životne procese, sastav i odnose živih bića u sredini.

Da shvati:

- sudjelovanje me u tijelima(mehaničkih i magnetnih);
- me udjelovanje živih bića u sredini;
- dan-noć i godišnja doba, kao i tok kretanja Zemlje oko svoje ose i oko Sunca;
- ulogu ishrane i higijene za cjelovito zdravlje;
- pretvaranje materije (predmeta) i energije.

Da primjenjuje:

- pravila ishrane - zdravstveno-higijenske (prema uputstvima);
- osnovnu aparaturu za mjerenje dužine, mase, obima, vremena i temperature;
- modele, ilustracije, karte, fotografije i globus;
- inženjere i koncepte raznovrsne gradnje živih bića u zaštiti životne sredine.

Da analizira:

- sastav raznih predmeta;
- svojstva predmeta;
- izvore energije.

Da sintetizira (vrši sintezu):

- pripremu pomiješanosti predmeta u vrsto i te no stanje;
- predmete po obliku, veličini, količini, po raznim bojama.

Da vrednuje:

- značaj prirode u životu i djelatnostima čovjeka;
- ulogu čovjeka u zaštiti sredine i njenom uništavanju.

ORGANIZOVANJE PROGRAMSKIH SADRŽAJA

Kategorije	Potkategorije	Broj asova	%
I Živa bića i životni procesi	1. Karakteristike i životne potrebe živih bića 2. Živa bića i sredina	10	27.02
II Fizički procesi	1. Sila i kretanje 2. Elektricitet, magnetizam i svjetlost	9	24.32
III Materija i energija	1. Predmet i njegova svojstva 2. Pretvaranje predmeta	9	24.32
IV Zemlja i Vasiona	1. Životna sredina 2. Sunce, Mjesec i planete	9	24.32

Kategorija	Potkategorija	Programski sadržaji	Osigurani rezultati	Međupredmetna veza
I Živa bića i životni procesi	I 1. Karakteristike i životne potrebe živih bića	I 1.1. Biljke i njihove životne potrebe I 1.2. Sastav biljaka u funkciji dopunjavanja njihovih životnih potreba I 1.3. Životne potrebe ovjeka Životne potrebe životinja	Učeni treba: - da putem eksperimenata demonstriraju jednostavna istraživanja povezana sa životnim potrebama biljaka mijenjaju i varijante u vremenskom planu (hrana, vazduh, voda, svjetlost ili životni prostor); - da izrade jedan model (crtež) jedne biljke gdje su obuhvaćeni: sjeme,	Likovna umjetnost (pri crtanju i farbanju tijela živih bića i njihovih dijelova) Matematika (pri brojenju

	<p>I 2. Živa bića i sredina</p>	<p>I 1.4. Struktura (sastav) ljudskog tijela i tijela životinja I 1.5. Životni ciklus živih bića</p> <p>I 2.1. Klasifikacija živih bića I 2.2. Međudjelovanja živih bića i sredine I 2.3. Životna sredina živih bića I 2.4. Otvjeka i zdravlje</p>	<p>korijen, stablo, list, cvijet i plod; - da opišu funkciju sjemena, korijena, stabla i lista; - da uporede sličnosti i razlike između biljaka i životinja; - da imenuju spoljašnje dijelove tijela otvjeka i životinja, naročito pet osnovnih dijelova putem kojih percipiraju spoljašnju sredinu; - da opišu funkciju skeleta, mišića, srca i pluća otvjeka; - da opišu važnost raznovrsne ishrane i fizičkih aktivnosti za razvoj i pravilan rast organizma otvjeka, kao i ulogu zuba u ishrani; - da odrede broj otkucaja srca u stanju mirovanja i u toku fizičkih aktivnosti tijela otvjeka; - da identifikuju uobičajene fizičke karakteristike životinja (ekstremitete, malje, krzna, perje, krljušti, školjke) i prilagodljivost životinja za život u raznim sredinama; - da opišu osnovne faze i promjene životnog ciklusa otvjeka, žabe i leptira; - da identifikuju i opišu promjene na biljci od cvijeta do ploda;</p>	<p>udaraca pulsa otvjekovog srca, mjerenje dužine i dr.)</p>
--	--	--	--	--

			<ul style="list-style-type: none"> - da klasifikuju biljke prema njihovim karakteristikama: hranljive / nehranjive, sa cvijetom / bez cvijeta, zimzelene / listopadne (koriste i tabele, fotografije, primjerke iz prirode i dr.); - da klasifikuju životinje prema mjestu življenja, prema načinu kretanja, tjelesnom pokrivaču, divlje / pitome i dr.; - da razlikuju žive i nežive komponente jednog ekosistema; - da objasne da su sva bića jednog ekosistema organizovana u zajednici i da su povezana preko prehrambenih odnosa; - da opišu da biljke proizvode hranu za sebe i za sve druge organizme, da se neke životinje hrane samo biljkama, druge samo životinjama, dok neke druge i sa životinjama i sa biljkama; - da opišu da su životne sredine biljaka i životinja: šume, livade, pustinje, rijeke, močvare i dr.; - da imenuju karakteristične biljke i životinje raznih društvenih sredina; - da opišu da su životne sredine podložne sezonskim promjenama i ljudskim 	
--	--	--	--	--

			<p>djelovanjima i da biljke i životinje reaguju na te promjene (opadanje lišća, cvjetanje, bujanje, zimski san, migracija, putovanje – seljenje);</p> <ul style="list-style-type: none"> - da opišu da su razne bolesti ovjeka prouzrokovane sitnim bićima koja se ne mogu vidjeti golim okom (mikrobi) i da se oni prenose preko ovjeka i životinja; - da vrednuju ulogu tjelesne higijene u otklanjanju zaraznih bolesti; - da objasne da se nekoliko bolesti tokom života dobijaju samo jednom, da se njihovo spređavanje vrši vakcionisanjem; - da klasifikuju najškodljivije mikrobe u prirodi i one korisne. 	
II Fizički procesi	II 1. Sila i kretanje	<p>II 1.1. Tjelesne karakteristike II 1.2. Kretanje i mirovanje tijela II 1.3. Razne vrste kretanja II 1.4. Jednostavne mašine II 1.5. Ravnoteža II 1.6. Izvori glasa</p>	<p>Učenici treba:</p> <ul style="list-style-type: none"> - da razlikuju tijela po boji, obliku, sadržaju, agregatnom stanju (vrsto, tečno i gasovito), elastičnosti, po masi (težini), veličini (obimu) i temperaturi; - da pokažu da vrsta tijela, te na i gasovita imaju različita svojstva, da se osobine tijela mijenjaju kada se substance pomiješaju, hlade i zagrijavaju; 	<p>Likovna umjetnost (poznavanje boja) Ručni rad (upoznavanje oblika, veličine, težine i obima tijela) Muzika (poznavanje</p>

			<ul style="list-style-type: none"> - da odrede daljinu između u dviju pozicija tijela i vremensku razdaljinu među njima; - da objasne da tijela mogu biti u stanju mirovanja i u stanju kretanja; - da objasne premještanje tijela iz jednog položaja u drugi, kao rezultat djelovanja sila na njih: ruku, motora, guranja, privlačenja, ili udaljavaju i im podlogu kad slobodno padaju; - da na primjere raznih vrsta kretanja: pravolinijsko, kružno, savijeno, napred-nazad, pomjeranja od igračaka sa loptom, tijela sa točkicama, igračka koje bacaju, halke, gumene trake; - da identifikuju šest vrsta oblika mašina: pedalo, zavrtnj, ekrk, točak i osovina, kosa ravan, klin; - da na posebne primjerke oblika mašina koje mogu naći u školi i u kući, kao: odvijač, lomljivo za orahe, šrafovi, kotur na držaču zastave, razne kosine i dr. 	muzičkih instrumenata sa žicama)
II Fizički procesi	II 1. Sila i kretanje		<p>Učenici treba:</p> <ul style="list-style-type: none"> - da identifikuju ravnotežu dvaju jednakih tijela i dvaju različitih (kada se stave na 	

			<p>suprotne strane terazija);</p> <ul style="list-style-type: none"> - da prona u druge primjere ravnoteže kod igra aka, kao u slu aju postavljanja dvoje djece razli itih uzrasta, nalaze i im odgovaraju e pozicije na suprotnim stranama (luljaju e grede); - da objasne glas kao pomjeraju e kretanje tijela: treperenje žica gitare, etelije, gumene trake, doboša, defa, klavira i drugih muzi kih instrumenata, akusti ne viljuške i dr., i njihovo prostiranje u vazduhu, vodi i metalu; 	
	II 2. Elektri- tet, magneti- zam i svjetlost		<ul style="list-style-type: none"> - da izdvoje i drugu formu uravnoteženosti izme u dva tijela koja se uopšte ne dodiruju, kao da su suprotni magnetni polovi; - da demonstriraju privla enje u razdaljini suprotnih magnetnih polova, odbijanje istih polova , orijentaciju magnetne igle u pravcu sjever-jug i na in njene gradnje; - da na nezavisan na in na u primjere za primjenu magneta u svakodnevnom životu. 	Ru ni rad (nalaženje drža a na koje treba objesiti magnete sa najlonskim trakama sa ciljem demonstriranja njihove uravnoteženosti)
III Materija i	III 1. Predmet i njegova	III 1.1. Klasifikacija predmeta	<p>U enici treba:</p> <ul style="list-style-type: none"> - da objasne pojam prirode; 	

energija	svojstva	III 1.2. Zemlja, izvor predmeta III 1.3. Voda III 1.4. Vazduh	<ul style="list-style-type: none"> - da razlikuju živi svijet (biljke, životinje, ljude) od neživog svijeta (zemljište, stijene, vodu, razna tijela); - da izdvoje razlike i sličnosti među predmetima pomoću oblika, boje, težine, gustoće i dr.; - da klasifikuju predmete prema sastavu, obliku, veličini, tvrdoći, boji, debljini, gustini i dr.; - da imenuju razne vrste materija, kao što su: voda, staklo, drvo, metal, plastika, hartija, šećer, ulje i dr.; - da opišu zemljište kao smjesu materija; - da analiziraju Zemlju kao plac i izvor života biljaka, životinja i ptica; - da pokažu materije koje se iz zemlje vade, kao što su: hrana, sagorjele materije, minerali, drvo, stijene, voda i dr. (koje se u svakodnevnom životu upotrebljavaju); - da opišu vodu kao neophodnu materiju u prirodi, tehnologiji i životu; - da razlikuju vodu za piće, vodu za domaćinstvo, industrijsku vodu i vodu za potrebe poljoprivrede; - da identifikuju izvore vode u prirodi; - da obrazlože fizičku stanja vode u zavisnosti od temperature i godišnjih 	<p>Ručni rad (izrada modela od hartije i kartona, hranljive materije, rizici od raznih materija, vatra, električna struja, zagađenje ambijenta i dr.)</p> <p>Likovna umjetnost (razlikovanje boja, modela i dr.)</p> <p>Medicina i zdravstvo (održavanje lične higijene, načina upotrebe, uvođenje datum trajnosti lijekova i dr.)</p>
----------	----------	---	---	---

			<p>doba;</p> <ul style="list-style-type: none"> - da objasne kružno kretanje vode u prirodi (isparavanje, kondenzacija, padavine); - da odrede temperaturu, obim, i masu raznih materija; - da vrednuju ulogu i stav ovjeka prema uvanju vode i životne sredine od zaga ivanja; - da opišu vazduh kao gasovitu materiju koja nas okružuje, a koju ne vidimo, ali njenu prisutnost primje ujemo u raznim formama (proces disanja); - da opišu osobine vazduha (materija bez boje i mirisa); - da analiziraju vazduh kao smjesu materija (azota, kiseonika, karbo-dioksida i drugih gasova); - da vrednuju važnost kiseonika, azota i karbo-dioksida za živa bi a. 	
III Materija i energija	III 2. Pretvaranje materija	<p>III 2.1. Hranljive i higijenske materije III 2.2. Izvori energije</p>	<p><i>U enici treba:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - da opišu glavne izvore hrane (proteine, ugljene hidrate, masno e, vitamine i minerale); - da razlikuju hranljive materije biljnog i životinjskog porijekla; 	

			<ul style="list-style-type: none"> - da identifikuju prirodne hranljive materije i one prerađene (vještacke); - da analiziraju izvor prirodnih hranljivih materija i onih industrijskih; - da imenuju vrste i te ne hranljive materije; - da razlikuju hranljive materije od onih higijenskih; - da imenuju higijenske materije; - da opravdaju značaj higijenskih materija za očuvanje zdravlja; - da analiziraju eventualne rizike kada se higijenske materije upotrebljavaju na pogrešan način; - da vrednuju otrovni utjecaj higijenskih materija, ako se upotrebljavaju sa hranom; - da identifikuju higijenske artikle sa otrovnim svojstvima (acidi, varenine, deterdženti); - da koriste uputstva za upotrebu higijenskih materija, a koja su zapisana na tim pakovanjima; - da opišu glavne izvore energije (sunčevu, fosilnih karbonata, uglja, nafte, prirodnog gasa, vode, vjetra i dr.); - da razlikuju sagorjele materije na 	
--	--	--	--	--

			<p>osnovu njihovog agregatnog stanja;</p> <ul style="list-style-type: none"> - da opišu pretvaranje materija u energiju, u toplotu, svjetlost; - da vrednuju značaj sagorjelih materija kao izvor energije u saobraćaju, domaćinstvu, industriji itd.; 	
IV Zemlja i prostor	IV 1. Životna sredina	<p>IV 1.1. Moja okolina IV 1.2. Orijentacija u prirodi IV 1.3. Skica, karta, globus</p>	<ul style="list-style-type: none"> - da identifikuju glavne objekte u svojoj okolini (planina, brdo, polje, rijeka, jezero itd.); - da opišu fizičke osobine prirodnih objekata (oblik, visinu, veličinu, obraslost i dr.); - da razlikuju glavne oblike biljnog i životinjskog svijeta u svojoj okolini; - da opišu postojanje objekata u prirodi; - da vrednuju da su voda, vazduh, zemlja i živi svijet bitni za prirodnu sredinu; - da termometrom mjere temperaturu vazduha; - da razlikuju glavne strane svijeta (sjever, jug, istok i zapad); - da pokažu da su objekti dijelovi površine i da se cijela Zemlja može predstaviti na ravni - hartiji, globusu, umanjena i sa posebnim znacima (simbolima); 	

<p>IV Zemlja i prostor</p>	<p>IV 2. Zemlja, Sunčev sistem i Vasiona</p>	<p>IV 2.1. Dan, noć i godišnja IV 2.2. Kosovo – moje mjesto</p>	<ul style="list-style-type: none"> - da opišu sličnosti i razlike između Zemlje, Sunca, Mjeseca i zvijezda; - da pokažu da je Sunce izvor svjetlosti, toplote i života na Zemlji; - da opišu uzroke smjene dan-noć i godišnjih doba, kao i utjecaj na biljni i životinjski svijet i djelatnost čovjeka; - da razlikuju osunčane strane, zasjenjene i razlike među njima; - da pokažu položaj i granice Kosova sa susjedima; - da opišu glavne odlike prirode (reljef, vodu, promjene vremena, biljni i životinjski svijet); - da vrednuju značaj koji imaju prirodni uslovi (klima, prirodna bogatstva i dr.) za život i ljudska djelovanja na Kosovu; - da odrede položaj Kosova na karti Balkana, Evrope i Globusu. 	
-----------------------------------	---	---	---	--

METODOLOŠKA UPUTSTVA

Za uspješnu realizaciju plana i programa predmeta **ovjek i priroda** neophodna je primjena mnogovrsnih metoda, tehnika i oblika rada i jednog kompleksa svih procedura (nova informacija, ponavljanje, utvrđivanje, vježbanje, zadaci, rad sa projektima, praktični rad, materijalna i tehnička nastavna sredstva, kao što su: crteži, pejzaži, dijagrami, modeli, grafikoni, hemikalije, laboratorijski sudovi, instrumenti i druga savremena tehnička sredstva – kompjuter, internet i dr.).

Izbor metoda je u kompetenciji predmetnog nastavnika. Taj izbor treba da je u skladu sa potrebama i zahtjevima učenika, sa prirodom sadržaja nastavne teme, sa didaktičkom osnovom, sa nivoom formiranja učenika itd.

Metode i tehnike rada sa učenicima treba da su toliko kombinovane i mnogovrsne kako bi uspostavile potrebnu dinamiku nastavnog procesa, razbijanje monotonije i motivisanje učenika za učenje.

Metode, tehnike i oblici rada su mnogovrsne koliko i vrste učenja u nastavi. Oni treba da su u funkciji što lakšeg usvajanja nastavnih sadržaja i što brže i tačnije primjene znanja, navika i vještina, stavova i vrijednosti, a posebno onih koji su potrebni za rješavanje svakodnevnih problema.

Ciljaju se i prema ispunjavanju zahtjeva za kvalitetno učenje sugeriraju se nekoliko raznih metoda, tehnika i oblika rada:

- Direktna nastava (izlaganje, objašnjenje, praktična vježbanja i primjeri);
- Indirektna nastava (razmatranje - objašnjenje, otkrića, rješavanje problema);
- Nastava pomoću pitanja (tehnika pitanja upućena učenicima);
- Diskusija i učenje u saradnji (u malim grupama, u većim grupama i sa svim učenicima);
- Misao učenje (kritičko mišljenje, stvaralačko, kompjutersko rješavanje problema);
- Učenje putem projekata, radova koji se traže na terenu;
- Učenje na osnovu posmatranja, demonstriranja, pomoću eksperimenata;
- Učenje i usvajanje pomoću multimedijalnih sredstava, posebno putem kompjutera;
- Samoistraživanje;

- Učenje u prirodi i na osnovu posjeta industrijskih objekata.

U svakom slučaju, primjena nastavnih metoda ili tehnika treba da se uskladi sa upotrebom odgovarajućih didaktičkih sredstava, bez kojih se ne mogu postići očekivani rezultati.

VREDNOVANJE

Vrednovanje je djelatnost i instrumenti koji se koriste za mjerenje rada i postignuća učenika. Ono vrši ulogu jednog mjernog aparata koji daje jasnu situaciju u kojoj se učenik nalazi. Vrednovanje, kao jedan široki sistem koji se oslanja na proces učenja učenika, obuhvata sljedeće oblike vrednovanja:

- formativno,
- dijagnostičko,
- cjelokupno i
- motivaciono.

Stalno vrednovanje, nakon svake nastavne teme, daje najbolje rezultate. Ono ne mjeri samo dobijena znanja, već vrednuje i stupanj na kojem je postignuto jedno edukativno djelovanje koje ostavlja tragove na ličnost učenika. Završno vrednovanje obuhvata cjelokupnu aktivnost kod učenja učenika (usmeno odgovaranje, projekti, seminarski radovi, ponašanje u grupi, sposobnost koju su dobili tokom učenja, domaće zadaci, rezultati testova i ispita i dr.).

Vrednovanje učenika obuhvata tri glavna polja:

- saznajne sposobnosti (kognitivne),
- emocionalne sposobnosti (afektivne) i
- psihomotorijske sposobnosti.

Nastavnik odabira i upotrebljava raznovrsna sredstva i tehnike vrednovanja i nakon obrade programskih sadržaja. Učenike vrednuje ocjenama (za jednu temu, za jednu cjelinu tema, za jedno polugodište i na kraju školske godine). Vrednovanje treba da je transparentno prema učenicima, roditeljima, administratorima nastave i komunitetu.

Završna vrednovanja nastavniku služe u postizanju raznih ciljeva:

- da osigura informaciju o napredovanju učenika;

- da uenicima osigura nastavnu informaciju;
- za motivaciju uenika;
- da zabilježi napredak uenika;
- da osigura realizaciju postavljenih (aktuelnih) objektiua;
- da vrednuje spremnost uenika za uenje u budu nosti;
- da reflektuje poboljšanje nastave, baziraju i se na vrednovanje drugih i na samovrednovanje.

IZVORI I NASTAVNA SREDSTVA

Da bi se sa uspjehom realizovala nastava i usvajanje znanja, potrebno je koristiti izvore i razna sredstva informisanja:

- 1) Literatura za predmet **ovjek i priroda** na bosanskom jeziku i na ostalim (svjetskim) jezicima;
- 2) Stru ni i nau ni asopisi, rje nik, enciklopedija;
- 3) Fotografije, modeli, šeme, dijagrami, makete, kolekcije minerala, karta, globus i dr.;
- 4) Multimedijalna oprema (kompjuterski programi, internet, CD);
- 5) TV – aparati sa videorekorderom, grafoskop, fotoslajdovi, videokasete koje sadrže razne nau ne materijale od interesa za uenike;
- 6) Druga potrebna literatura koja postoji u bibliotekama i druga sredstva koja se nalaze na tržištu.

Kompetencija je i sloboda nastavnika da, zavisno od uslova pod kojima škola radi, odabere izvore informacija i pomo na sredstva, posveuju i pažnju ravnoteži eksperimentalnih podataka, usmenim, vizuelnim i sa posebnim akcentom na ono što je bitno za uenje. Ovaj izbor uvijek treba vršiti uvaju i i podižu i nivo kvaliteta nastave i sticanja znanja. Ova sloboda odabiranja nastavnih izvora treba da pripada i ueniku.

GRA ANSKO VASPITANJE

(1 čas nedjeljno, 37 časova godišnje)

UVOD

Gra ansko vaspitanje teži da pripremi u enike kao budu e aktivne gra ane. Predmet gra ansko vaspitanje pomaže u enicima u osvješ i- vanju za njihov li ni identitet i sigurnost, da nau e da komuniciraju, da poštuju vjerovanja i kulturne vrijednosti u multietni kom društvu, da dobro shvate prava i odgovornosti pojedinca u porodici, školi i zajednici, kao i da se upoznaju sa prirodom funkcionisanja demokratije. Ovaj pred- met nastoji da vaspita gra anina snadbjevenog izrazima i shvatanjem procesa koji ga osposobljavaju da vidi, prosu uje, odlu uje i ispravno djeluje.

CILJEVI

Ciljevi i opšti principi gra anskog vaspitanja su u skladu sa opštim ciljevima obaveznog školovanja. Posebno, ciljevi koje ovaj program ima, povezani su sa li nim i socijalnim razvojem, doprinosom za razvoj morala kod u enika i pripremom da budu odgovorni gra ani. U tom pogledu, gra ansko vaspitanje teži:

- Da stvori uslove da u enik stekne potrebna znanja o demokratiji i gra anstvu;
- Da omogu i stvaranje stavova i vrijednosti, u enje efektivnih strategija za rješavanje problema, kriti ko primanje informacija i sredstava komunikacije;
- Da doprinosi razvoju svijesti u enika da su pojave uslovno povezane jedna sa drugom i da su u recipro nom djelovanju;
- Da kod u enika razvije intelektualna znanja i sposobnosti, neo- phodna za shvatanje, analiziranje i djelovanje u svakodnevnom životu.

OBJEKTIVI

U enik treba:

Da poznaje

- glavne tipove koji ga razlikuju od ostalih;
- tipove ljudi koji sa njavaju svijet u kojem živi;
- određena pravila u različitim djelatnostima koja se razvijaju u porodici, odjeljenju, školi, igri;
- glavna sredstva komunikacije (telefon, pismo, telegram, internet i drugo).

Da shvati

- u čemu se razlikuje i šta ima slično sa članovima porodice, drugovima u odjeljenju itd.;
- značaj uspostavljanja pravila u jednoj određenoj djelatnosti;
- značaj komuniciranja pismom, porukama itd.

Da vrednuje

- neke od svojih potreba i želja, i svojih drugova, prave i razlike među njima;
- pravila i obaveze članova porodice;
- svoju i ulogu ostalih u porodici, odjeljenju, grupi i zajednici;
- potrebu koju ima za ljudima i sredinom koja ga okružuje;
- kulturu, vrijednosti i vjerovanja u više etničkih društva.

Da primjenjuje

- u praksi i simuliranim situacijama, sigurno ponašanje kada je u saobraćaju;
- da upotrebljava potrebne znakove u određenoj situaciji na putu;
- spremnost da primjenjuje pravila u svakodnevnim djelatnostima u porodici, grupi, odjeljenju, školi i zajednici;
- praktične sposobnosti za upotrebu telefona i pisanje dopisnice.

Da analizira

- podjelu zadataka u svojoj porodici;
- jednostavna pravila, u saradnji sa drugima, u svojim svakodnevnim djelatnostima;
- ljude koji imaju poteškoće da shvate i naprave različite stvari i pokaže spremnost da im pomogne.

Da sintetizuje

- različite aspekte života u svojoj porodici sa aspektima drugih porodica (hranu, namještaj, organizovanje slobodnog vremena);
- značaj zajedničkog rada za zadovoljavanje potreba i želja pojedinca i grupe gdje oni čine dio.

Da razvija stavove i vrijednosti

- da je kulturni, vjerski i jezički diverzitet bogatstvo jednog demokratskog društva;
- kroz pojavu kritičnog stava prema načinu komunikacije sa drugima u kući, školi i zajednici;
- kroz tolerantnost prema članovima zajednice gdje žive.

PROGRAMSKA STRUKTURA (37 x 1 = 37)

Kategorije	Potkategorije	Broj časova
INDIVIDUALNI RAZVOJ I IDENTITET	Identitet, rast i promjena Bezbjednost i zaštita	9
GRUPE I INSTITUCIJE	Porodica Škola	12
KULTURA	Jezik i komunikacija Kulturne vrijednosti i vjerovanja	9
VRIJEME I PROMJENE	Vrijeme i prostor	7

INDIVIDUALNI RAZVOJ I IDENTITET

Identitet, rast i promjene. Bezbjednost i zaštita.

Učenik da usavrši osnovne sadržaje pojmova o ličnom identitetu (svojoj ličnosti), rastu, svojim ličnim osobinama, pravima i odgovornostima, potrebama, željama, vjerovanju, samouvjerenju, samoodlučivanju itd.

Da savlada sadržaj pojmova, kao: bezbjednost, lična bezbjednost, zaštita, lična zaštita, rizik, rizične situacije, rizične situacije na putu,

zaštita od vode, vatre, elektri ne struje, briga, ponašanje, pravila ponašanja na ulici, u saobraćaju, u školi, parku, prodavnici, igri itd.

O ekivani rezultati

U enik treba da:

- ✓ nabraja neke od osobina koje ga karakterišu;
- ✓ postavlja sebe u jednu određenu sredinu (porodicu, odjeljenje, naselje itd) i vidi sebe kao njen dio;
- ✓ izražava svoje potrebe i želje;
- ✓ objašnjava razlike i sličnosti sa drugovima u odjeljenju, članovima porodice (djedovima, roditeljima, braćom, sestrama itd.);
- ✓ shvata da zadovoljavanje potreba, kao: hrana, odjeća, stan, igra, učenje itd., sačinjavaju osnovno pravo koje pripada kako njemu tako i drugima;
- ✓ govori o značaju poštovanja pravila drumskog saobraćaja;
- ✓ identifikuje neka od pravila svog ponašanja u kući, na ulici, u parku, naselju, igri itd.;
- ✓ razlikuje neke obične saobraćajne znakove koje vidi ili ih je ranije vidio i da ih pokazuje ako se oni nalaze na putu za auta ili pješake;
- ✓ pominje osobe koje mogu pomoći da pređe put i da opiše njihovu ulogu;
- ✓ razlikuje neke od sredina igre koje su sigurnije od drugih;
- ✓ da zna i poštuje pravila upotrebe vode, vatre, elektri ne struje u kući i školi.

GRUPE I INSTITUCIJE

Porodica. Škola.

U enik treba da usavrši sadržaj pojmova na osnovu dvije potkategorije, kao: porodica, škola, društvena uloga, kuća-stan; da shvati ulogu, zadatke, prava i obaveze porodice i škole; da zna porodično stablo, podjelu poslova u porodici, pravila u školi i porodici, porodični budžet, porodične slave, zajednički rad, rad u kući, rad u učionici, rad u zajednici.

O ekivani rezultati:

U enik treba da:

- ✓ diskutuje o promjenama u porodici, odjeljenju ili školi;
- ✓ opisuje svoje porodi no stablo;
- ✓ opisuje stan u kojem živi upore uju i ga sa stanovima drugova ili svoje rodbine;
- ✓ vrednuje prava i zadatke lanova porodice;
- ✓ upore uje razli ite aspekte života u svojoj porodici sa drugim porodicama (hrana, namještaj, organizovanje slobodnog vremena);
- ✓ opisuje neke od porodi nih praznika, lokalnih i nacionalnih praznika;
- ✓ razlikuje posebne uloge koje ima svaka individua u društvu (porodici, odjeljenju, grupi, naselju itd.);
- ✓ zna zna aj zajedni kog djelovanja sa drugima u porodici, odjeljenju, grupi, naselju itd., za rješavanje razli itih problema;
- ✓ demonstrira želje i vještine za poštovanje ku nog reda u školi;
- ✓ opisuje primjere iz školskog života kako je škola otvorena za sve koji je žele.

KULTURA

Jezik i komunikacija. Kulturne vrijednosti i vjerovanja.

U enik treba da usavršava programske sadržaje u vezi sa komunikacijom, oblicima komunikacije, sredstvima komunikacije, kao: pisma, poruke, telefon, štampa, televizija, internet itd.

U enik treba da savlada osnovne pojmove o kulturnim vrijednostima i vjerovanjima, etni kim, jezi kim, vjerskim i polnim razli itostima, kao bogatstvo društva, ljubav, tolerancija, uzajamno pomaganje me u ljudima itd.

O ekivani rezultati

U enik treba da:

- ✓ opisuje glavna sredstva komuniciranja (telefon, pismo, telegram, internet);
- ✓ vrednuje uzete informacije o različitim događajima sa radija, televizije, kompjutera (interneta) i novina;
- ✓ dokazuje konkretno dobro ponašanje tokom komuniciranja;
- ✓ izražava spremnost da pomogne onima koji imaju poteškoće da komuniciraju;
- ✓ vrednuje potrebu koju ima za ljude i sredinu koja ga okružuje;
- ✓ objašnjava značaj tolerancije, ljubavi i dobrog razumijevanja među ljudima;
- ✓ organizuje proslave, daju i sopstveni doprinos zajedničkom radu za rođendane, (druga, drugarice), dan škole i drugih proslava.

VRIJEME I PROMJENE

Vrijeme i ovjek

U potkategoriji **Vrijeme i ovjek** učenik treba da razumije osnovne pojmove, kao što su: razvoj, promjene, tehnologija, vrijeme (prošlost, sadašnjost i budućnost), prirodne izvore, geografsku sredinu, sredstva rada, itd.

Oslikivani rezultati

Učenik treba da:

- razlikuje vremenske pojmove, kao što su: prošlo, sadašnje i buduće;
- upoređuje današnje življenje, stanovanje, odjevanje, hranu, saobraćaj sa periodom svojih djedova (pomoću fotografija, priča);
- daje primjere koji govore o načinu promjena življenja u svojoj zajednici;
- identifikuje istaknute ljude zajednice u kojoj živi koji su pomogli razvoju zemlje;

- koristi različite izvore da bi shvatio i ponovo izgradio prošlost, kao pisma, dnevnike, intervjue, knjige, fotografije, itd.;
- opisuje kako su ljudi stvorili svoja mjesta stanovanja i kako su promijenili svoj život.

ME UPREDMETNA POVEZANOST

Građansko vaspitanje, kao dio grupe društvenih predmeta, pored toga što je samo po sebi multidisciplinarno, povezuje se i sa programima i sadržajima drugih društvenih predmeta, kao što su historija i geografija, jezik i komunikacija, i sa matematikom, fizikom, umjetnostima, tjelesnim odgojem itd.

Jezik i komunikacija: Eseji i pisanja o temama građanstva, kao napr., “Ko sam ja?”, ili upotreba novina, revija, literarnih djelova i druga pisanja koja tretiraju događaje i epizode iz svakodnevnog života predstavljaju most povezivanja tretiranja tema građanstva sa oblastima jezika i komunikacije. Maternji i strani jezik dovoljno služe da daju potpunu sliku globalnog građanstva.

Umjetnosti: Pripremanje ilustrativnih materijala, kao što su posteri, albumi, kao i drugi vizuelni efekti za osvješćivanje demokratskog građanina u funkciji aktivnog učestvovanja i što boljeg građanstva predstavlja stalnu mogućnost povezivanja građanskog vaspitanja sa likovnim umjetnostima. Ova povezanost može da se upotrijebi u temama kao potreba i ljudska prava, pravila u odjeljenju, kući i zajednici, itd. Umjetničko vaspitanje pomaže u pjesama, narodnih i stranih kola, isto tako povezuje težišnu međudjelovanja građanskog vaspitanja sa muzikom.

Matematika: Upotreba brojeva u vezi sa aktuelnim temama građanskog vaspitanja, interpretacija podataka koja je povezana sa rješavanjem socijalnih problema unutar grupe, takođe stvara mogućnost za međupredmetni pristup.

Fizičko vaspitanje: Razvoj različitih sportskih djelatnosti koje se povezuje sa stvaranjem na datume događaja i ljudi koji su doprinijeli stvaranju vizije građanina u svijetu ili zemlji, takođe predstavlja pozitivnu mogućnost koja favorizira međupredmetnu povezanost.

METODI I UPUTSTVA

Sa ciljem realizacije nastavnog programa u ovom predmetu mogu da se organizuju sastanci sa ljudima, mogu da se upotrijebe razli ite izvori i simuliraju slu ajevi za rješenja:

- Sastanci sa razli itim ljudima zajednice (posmatranje, intervjui, ankete, zajedni ki razgovori, konsultacije sa ekspertima itd.);
- Upotreba razli itih publikacija (novina, brošura, tekstova, video-kaseta, dramatizacija, postera itd.);
- Simuliranje (igre sa ulogama, simuliranje rasprava ili situacija iz razli itih oblasti javnog djelovanja itd.).

Pored tradicionalnih metoda, u predmetu gra ansko vaspitanje, u mnogim slu ajevima može da se primijeni **igra ulogama**. Za primjenu ovog oblika rada neophodno je da se napravi **simuliranje** jednog doga aja. U enici uzimaju uloge npr., u itelja, direktora škole, roditelja, saobra ajnog policajca, razli itih lanova zajednice itd. U itelj u ovom slu aju igra ulogu koordinatora, dok svi u enici u odjeljenju u estvuju aktivno u ovom procesu. Oni mogu da se ponovo dijele na grupe, npr., grupa radnika koja štite prirodu i parkove, grupa djece koja ne poštuje odre ena pravila o javnoj sredini, itd. Tokom jednog nastavnog asa može da se diskutuje o tome kakvo je pitanje, koji su putevi za rješavanje problema o kojem se diskutuje, itd.

Poseban naglasak u metodologiji rada treba posvetiti aktivnim meto-dama rada, kao: rad sa projektima, problemsko u enje, u enje sa saradnjom, razgovori, posmatranje, rad u konkretnoj sredini (sa razli itim organizacijama zajednica) itd.

Kao oblik rada, u iteljima se sugerira da organizuju u odjeljenju rad sa parovima i grupama. Podjela u enika na parove i grupe pruža mogućnost za u estvovanje i saradnju. U ovom slu aju u enicima podijeljenim u parove i grupe daje se 5 minuta vremena da odlu e, npr., koja je uloga oca i majke u porodici?. Ovo može da se postigne prije nego što po ne diskusija itavog odjeljenja. U enicima treba re i vrijeme za koje treba da riješe problem. Oni se dijele na grupe ili parove, dok u itelj igra ulogu onog koji nadgleda, i prema potrebi daje uputstva ili objašnjenja. Na kraju nastavnog asa, parovi ili grupe raportiraju ispred svih u enika u odjeljenju. Svaka grupa treba da ima predstavnika koji raportira ispred odjeljenja.

UPUTSTVA ZA VREDNOVANJE

Vrednovanje učenika u predmetu građansko vaspitanje treba da bude stalno. Ovo vrednovanje ima višestruki cilj. Tako se preko vrednovanja:

- Obezbeđuju informacije o napredovanju učenika;
- Osposobljavaju učenika da upoređuje svoja postignuća sa ostvarenim rezultatima. Na ovaj način učenik vrši samovrednovanje onoga što je postigao da nauči;
- Osigurava se motivisanje učenika za dalji rad;
- Obezbeđuje realizaciju objekativa.

Vrste vrednovanja

U svim nastavnim predmetima postoje različite vrste vrednovanja. U predmetu građanskog vaspitanja mogu se primjenjivati neke vrste vrednovanja. Svaka od njih, ima određene ciljeve.

Vrednovanje treba da bude stalno, počevši od nastavnog časa, praktične djelatnosti, do vrednovanja preko službenih testova. U odjeljenju, tokom nastavnog časa, mogu da se vrše sledeća vrednovanja:

- Obično vrednovanje tokom različitih dijelova časa,
- Vrednovanje domaćih zadataka,
- Vrednovanje projekata realizovanih individualno ili grupno,
- Vrednovanje testovima izrađenim od strane samog učitelja.

Kriteriji za vrednovanje učenika jasno su utvrđeni Administrativnim uputstvom za vrednovanje stepena dostignuća učenika.

LITERATURA

Literatura za sadržaje

Salih Foćo, Demokracija, Zenica, 2002.

Literatura za metodologiju u enja

Grupa autora, Gra anstvo i rukovo enje u obrazovanju, KEC-Priština, 2003;

Bonnie Miller, Kako da se stvori uspješan kontakt sa u enicima;

Bonnie Miller, Komunikacija sa djecom, Brošura za roditelje i nastavnike, 2003;

Osman Buleshkaj - Robert C. Mizzi, Poruka iz odjeljenja, KEDP, Priština, 2003.

MUZI KO VASPITANJE (1. razred sedmi razred, 37. časovna godišnja)

UVOD

Muzika je dio kulturnog formiranja ličnosti i njegova stalna potreba. Ona direktno utiče na kreiranje svijetovnosti. Muzika je nesumnjivo svijetova potreba za stvaralaštvom, komunikacijom i kreativnošću. Ona produbljuje vizije učenika koje teže njenim vrijednostima. Muzičko obrazovanje u osnovnoj i srednjoj školi omogućava:

- Selektivno i aktivno slušanje muzike u okviru medijskih programa i muzičkih priredbi;
- Sudjelovanje u horskim formacijama i drugim muzičkim djelatnostima;
- Buduću širu obrazovanje koje podrazumijeva pripremu za neku profesiju, gdje je muzika sastavni dio.

OPŠTI CILJEVI PREDMETA

Ciljevi predmeta su:

- Da podstigne radost i pozitivna osjećanja prema muzici;
- Da podstigne interesovanje za različite oblike umjetnosti u muzici;
- Da formira pozitivan odnos prema bosanskoj i svjetskoj muzičkoj kulturi;
- Da vaspitava za odabiranje selektivnog muzičkog programa i zdrave zvučne sredine;
- Da razvija kriterijume za vrednovanje i kritičko mišljenje.

SPECIFI NI OBJEKTIVI PREDMETA

U enici treba da:

1. Razvijaju osjećaj za zajedničko muziciranje pod rukovodstvom nastavnika:

- Pjevaju narodne i umjetničke pjesme imitirajući i (po sluhu) sa i bez instrumentalne pratnje;
- Sviraju na muzičkim instrumentima (prije svega na ritamskim), prateći pjesme sa posebnim instrumentalnim sadržajem imitirajući i (po sluhu);
- Razvijaju vokalnu kulturu, poštujući i zahtjeve lijepog i pravilnog pjevanja (disanje, artikulaciju, poziciju itd.);
- Zapažaju ritamske promjene tekstualno, pokretno i sviraju i na ritamskim instrumentima.

2. Razvijaju sposobnost za aktivno slušanje muzike:

- Zapažaju i razlikuju izražajni karakter, sredstva i interpretatorske formacije u slušanim muzičkim djelima;
- Razlikuju osobenost muzičkog zvuka, uzlaznosti i silaznosti melodije, gradacije tempa i dinamičke obojenosti tokom pjevanja i drugim muzičkim aktivnostima.

3. Razvijaju kreativni izražaj:

- Podstiču se za izražajno doživljavanje muzike preko pokreta, plesa, igre, likovnog i tekstualnog izražaja;
- Motivišu se za kreativno izražavanje ritma i melodije na osnovu individualne zvučne imaginacije;
- Razumiju muzičke zapise uz pokretne i likovne simbole.

NASTAVNI PROGRAM

Informativni ciljevi	Formativni ciljevi	Socijalizacijski ciljevi	Specifi ni oblici nastave			Korelacija
			Izvo enje	Stvaranje	Slušanje	
<p>1. Predloženi sadržaji za izvo enje:</p> <p><u>Narodne pjesme:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Majka Smaju pod ulom rodila - Spavaj, zlato, san te prevario - Sanak ide uz ulicu - Kiša pada, trava raste, gora zeleni - Dafina - Moj o ka - Bosno moja - Pastir e - Zavi aju <p><u>Umjetni kepjesme:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Jesen - Svi na rad - Vrabac i ma ka - P elica - Pjesma dje jeg ro endana - Lisica i koka - Sipajte pahuljice - Nepslušni ze i - Novogodišnja pjesma 	<p>1. Muzika ide s koljena na koljeno</p> <ul style="list-style-type: none"> - stare pjesme, instrumenti i plesovi iz naše sredine. <p>2. Sa muzikom u novu školsku godinu</p> <ul style="list-style-type: none"> - muzi ke uspomene sa raspusta; - školski hor; - narodne pjesme - naše bogatstvo; - u eni ka prva pjesmarica; - u eni ka zvu na zbirka; - muzi ki kutak. <p>3. Muzi ko vrijeme</p> <ul style="list-style-type: none"> - muziku mjerimo - takt; - muzika sadrži i 	<p>1. Upoznavanje sa narodnom muzikom, instrumentima i obi ajima.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - uz instrumen- talnu ili jedno- stavnu vokalnu pratnju (osti- natno) pjevaju jednoglasne narodne i umjetni ke pjesme koje odgovaraju dje jem osje anju i razvijenosti djeteta; - uvaju bo- sansku muzi - ku zaostavšti- nu; - sviraju pratnju i kra e instru- mentalne kompozicije na svojim ili 	<ul style="list-style-type: none"> - istražuju zvukovne boje i njima izražavaju svoje zamisli; - biraju izvore zvuka iz okoline i njima izražava- ju svoje zamisli; - doživljajno i estetski interpretiraju nove pjesme i ritamske fraze; - oblikuju pratnju za pjesme i tekstove; - dopunjuju me- lodije i ritmove i osmišljavaju odgovore na muzi kapitanja; - stvaraju melodije za tekstove i tekstove za 	<ul style="list-style-type: none"> - pažljivo slu- šaju kompo- zicije za raz- li ite sastave sa program- skim i apsolutnim sadržajem; - izražavaju utiske o doži- vljavanju muzike; - slušaju mu- zi ku pri- redbu; - prate kultur- na doga anja u svojoj okolini. 	<p>1. Bosan- ski jezik</p> <p>Tekst narodnih pjesama otkriva nam obi aje naših naroda</p> <p>2. Priroda i društvo</p> <p>Pojedini muzi ki sadržaji povezani su sa pri- rodom, društvenom sredinom i doga- ajima iz života</p> <p>3. Likovno</p>

<p>iz "Karnevala životinja" - B. Mihaljevi : Zeko i poto i - Avdo Smailovi : Sa unukom Janom (iz svite "Sretanje" za violinu i klavir) - Vatroslav Lisinski: Ribar - Frederik Šopen: Želja - Lui i Bokerini: Menuet - Nikolaj Rimski Korsakov: Bumbarov let - P. I. ajkovski: Cvijetni valcer (odlomak iz baleta "Š elkun ik") - Sergej Prokofjev: Pe a i vuk <u>Muzika iz filma:</u> Walt Disney: - Dumbo(Dambo) Frank Churchill - Aladin Mark Mancina</p>	<p>7. Muzi ki razgovori - snimanje u muzici; - dopunjavanje muzi ke misli; - muzi ka pitanja i odgovori; - zvu na slika koju djeca pjevanjem ili instrumentalnim sviranjem sami stvaraju; - zapjevajmo, zaigrajmo i zaplešimo; - najdraže pjesme i kompozicije.</p>	<p>4. Razvijanje kreativnosti, samopouzdanja i inicijativnosti.</p>				<p>5. Bosanski jezik Sadržaj muzi kih bajki ili bajki iz baleta podsti e i razvija tekstualnu kreativnost</p>
---	--	---	--	--	--	---

DIDAKTI KO–METODSKA UPUSTVA

Muzička nastava je planirana kompleksno, tako da svojim aktivnostima i sadržajima doprinosi opštem muzičkom razvoju učenika. Predmet po svojoj prirodi omogućava aktivni, psiho-motorni, spoznajni, estetski i psiho-socijalni razvoj. Zbog toga treba izvoditi sve muzičke aktivnosti (interpretacija, slušanje i stvaralaštvo) u skladu sa djetetovim razvojnim mogućnostima. Nastava muzike omogućava aktuelizaciju i raznovrsnost školskih metoda i formi.

Priroda muzike zahtijeva upotrebu aktivnih formi i metoda rada gdje preovladava kreativna igra.

INTERPRETACIJA

Nastavnik za svaki razred bira program pjesama i tekstova koji je broj zavistan od njihove dužine i složenosti. Prilikom njihovog izbora uzima u obzir različite interpretativne mogućnosti i time obezbjeđuje šarenilo i podstiče djetetovu radoznalost. Program obuhvata jednoglasne pjesme sa različitim pratnjom instrumenata koju izvode učenici ili nastavnik, kao i povezanost sa kretanjem i plesom. Osnovni metod je imitacija. U trećem razredu se koristi i simbolini slikovni zapis. U svim evropskim državama notacija se koristi već od prvog razreda osnovne škole.

STVARANJE

Kreativne aktivnosti su prirodni i nužni činilac bilo koje umjetnosti i karakteristična osobina muzičkog razvoja, koja se pojavljuje već u predškolskom uzrastu. Važno je da je nastavnik uključiva i podstiče kao osnovni metod u muzičkom vaspitanju. Djeca uz pomoć kreativnosti opuštaju zvučnu maštu, a nastavnik je usmjerava prema planiranim ciljevima. On treba biti svjestan njene nepreglednosti i poznavati karakteristične forme:

- **interpretativnot** je takvo pjevanje ili sviranje koje dijete izražava kroz svoje doživljaje i estetsko oblikovanje;
- **muzička produkcija** su različiti ritamski ili melodijski sadržaji koje djeca pjevanjem ili sviranjem sami stvaraju;
- **kreativno izražavanje** uz muziku razvija se muzičkim obrazovanjem, a iskazuje se u drugim oblicima komunikacije.

Djeca u prve tri godine kroz kreativno kretanje, igru i ples, najspontanije izražavaju muzičke doživljaje i naučene zvučne karakteristike. Pokušavaju da ih izraze i likovno i tekstualno.

SLUŠANJE

Kako za izvođenje tako i za slušanje, nastavnik bira program uz koji se učenici navikavaju na pažljivo i koncentrisano usvajanje materijala. Izbor kompozicija treba da obuhvata primjere programske i apsolutne muzike, različitih sastava, vrsta i žanrova.

Postupak slušanja nastavnik treba brižljivo da smisli koji mora da sadrži primjenu motivaciju i odgovarajuće vrijeme trajanja saznajne pažnje, kao i izvođenja povratne informacije, koju učenici stvaralački izražavaju. Ovakav postupak sprečava pasivnost i otvara djeci bogatstvo muzičke literature.

MUZIČKO-RAZVOJNA DOSTIGNUTAJA

Ova oblast sistematizuje muzičke sposobnosti, vještine i druga znanja koja su karakteristična za pojedine muzičko-razvojne periode. Prve tri godine, zajedno sa predškolskim periodom, predstavljaju vrijeme ranija elementarnih muzičkih sposobnosti, kada se ritamski i melodijski sluh u odgovarajućoj muzičkoj sredini spontano razvijaju. Takvu sredinu treba obezbijediti u školi, jer je sluh od rođenja već značajno sazrijevanje i dalji razvoj muzičkog mišljenja. Na osnovu toga utvrđujemo i odnose među tonovima i trajanjima. Učenici već u prve tri godine omogućavamo iskustva sazvučja harmonija i boja, koje oni doživljavaju u zajedničkom instrumentalnom sviranju, kao i u pratnjama. Uz kreativno sviranje muzičkog dopunjavanja i odgovora, podstičemo osjećaj za muzičke forme, a uz pažljivo slušanje razvijamo muzičku memoriju.

- **Vještine** se odnose na pjevačku, govornu i instrumentalnu motoriku, kao i pokretno izražavanje zvučnih karakteristika. Vježbamo ih uz izvođenje, a posebno uz didaktičke igre pomoću kojih postizemo volju za usvajanje i kontrolisanu pažnju. Sa njima dostižemo viši kvalitativni nivo izvođenja (to su vježbe za pjevačko disanje, tjelesno opuštanje, držanje instrumenata, oblikovanje i artikulaciju tonova, ritma, dinamike).

- **Znanja** u prve tri godine obuhvataju upotrebu najjednostavnijeg muzičkog izraza i orijentacija u slikovnim muzičkim zapisima. Učenici razlikuju zvukove i razumiju značaj zvučne boje (svjetla, tamna, prodorna, meka).

STANDARDI ZNANJA

SPOSOBNOSTI

U enici:

- O dobijenoj informaciji žele više da saznaju;
- Izricanjem brojalica, zagonetki, izreka i odlomaka sa onomatopejama, produbljuju ritmičke i govorne sposobnosti;
- Precizno snimaju melodijske i ritamske motive i grade i pojačavaju muzičku kopiranje;
- Razvijaju muzičko mišljenje i analitički saznaju odnose o osobinama tona, kao što su glasniji – tiši, visiji – niži, duži – kraći;
- Upoznaju i razlikuju više zvukovnih boja;
- Uz pratnju produbljuju osjećaj za harmonsko sazvučje, kao i za sazvučje boja;
- Razvijaju osjećaj za muzičke formalne cjeline prilikom pjevanja, sviranja i slušanja.

VJEŠTINE

U enici:

- Poboljšavaju tehniku pjevanja i instrumentalnog sviranja;
- Postaju spretniji u izražavanju pokretom muzike koju slušaju;
- Daju prednost estetskom oblikovanju – artikulaciji, fraziranju, pjevačkom izgovoru, jačini i brzini izvođenja.

INFORMATIVNA SAZNANJA

Uz muzičke aktivnosti i sadržaje:

- Bolje razumiju muzičke zapise uz pokretne i likovne simbole;
- Razumiju i koriste veći broj muzičkih pojmova: glas, zvuk, ton, tišina – pauza, visiji – niži tonovi, melodija, takt, muzička priredba, muzički program, marš, ples, muzička bajka;
- Prepoznaju i imenuju Orfove, narodne i klasične instrumente.

ME UPREDMETNA POVEZANOST

Povezanost u muzičkim djelatnostima posebno je označena korelacijom sa drugim oblastima:

- U tekstualnom sadržaju i programskoj muzici su najrazličitije slike iz života i okruženja (upoznavanje okoline);
- Preko pjesama učenici upoznaju djecu poeziju i usavršavaju pojmove maternjeg jezika (bosanski jezik);
- Apsolutna muzika podstiče različite emocije i raspoloženja koje sa uspjehom stvaraju u razredu (svi predmeti);
- Dobrim tehničkim pjevanjem i estetskim oblikovanjem kreiraju tekstualni izražaj (bosanski jezik);
- Instrumentalno izvođenje i pokreti utječu na vještinu i koordinaciju pokreta (tjelesni odgoj);
- Poznavanje muzike utječe na važnost slušanja u okruženju (svi predmeti);
- Muzički doživljaji podstiču na kreativno mišljenje u svim predmetima;
- Muzika razvija kreativnost u likovnom, tekstualnom i pokretno-plesnom izražavanju (bosanski jezik, likovno vaspitanje, tjelesni odgoj);
- Poznavanje muzike razvija analitičko mišljenje;
- Zvučne primjere učenici upoznaju preko nove tehnologije.

OSNOVNI STANDARDI ZNANJA

Učenici znaju:

- da u grupi i individualno zapjevaju izbor (oko 15) narodnih i umjetničkih pjesama, u skladu sa svojim individualnim sposobnostima i uz različita izvođenja (jednoglasno, uz instrumentalnu pratnju ili bez nje);
- deset brojalica sa ritamskom pratnjom (koriste ruke, noge ili instrumente Orfovog instrumentarija);
- da izvedu pet muzičkih igara (didaktičke, igre sa pjevanjem, igre uz instrumentalnu pratnju, male muzičke dramatizacije);
- prepoznaju 10 kompozicija za slušanje, kao i njihove stvaraoce;

- razlikuju zvukove, tonove i tišinu;
- prepoznaju i imenuju instrumente po boji zvuka (Orfove, narodne, klasi ne);
- razlikuju boje glasa (dje ji, ženski, muški);
- prepoznaju ko izvodi kompoziciju (glas, instrument, pojedina no (solo), grupno (kamerno) ili kolektivno (hor, orkestar);
- razlikuju pojmove glasno-tiho, brzo-polako, viši-niži tonovi;
- imenuju i razumiju pojmove: hor-horovo a, kompozicija-kompozitor, dirigent, brojlica, uspavanka, marš, muzi ka bajka, muzi -ka priredba, melodija, takt;
- da se orijentišu u osnovnim simboli kim zapisima;
- da izvedu tri kra e kompozicije na Orfovim instrumentima i rita-msku pratnju za pet pjesama (tako e na Orfovim instrumentima).

VREDNOVANJE

Nastavnik vrednuje dostignu a muzi kog stvaranja po profesionalnim psiho-didakti kim zahtjevima. Vrednovanje se obavlja grupno i individualno, vrednuju i dostignu a u muzi kom individualnom razvoju u enika u aktivnom slušanju, vokalno-instrumentalnom interpretiranju i stvarala kom radu.

Nastavnik prati, evidentira i vrednuje muzi ke sposobnosti, informativna znanja i interesovanja u enika. Vrednuju se muzi ki doživljaji u slušanim muzi kim djelima. Vokalno-instrumentalno interpretiranje vrednuje se po usvajanju odre enog broja pjesama, sadržaja i interpretativnog doživljaja. Nastavnik treba da prati i podsti e interesovanje u enika za kreativnim izražavanjem i njihovim napredovanjem u muzici, ko što su:

- Vokalna interpretacija;
- Interpretacija na muzi kim instrumentima;
- Kreativno izražavanje i doživljavanje;
- Aktivno slušanje;
- Prakti no shvatanje nau enih muzi kih pojava.

Tokom vrednovanja nastavnik treba da ima uvid u standarde vrednovanja po nivoima i dostignu ima.

LIKOVNO VASPITANJE (1. i drugi razred, 37. i 38. nastavni sat)

UVOD

Likovna umjetnost je danas nerazdvojni dio svakodnevnice.

Likovnim stvaralaštvom (crtanjem, slikanjem, vajarstvom i igrama) djeca na ovom uzrastu izražavaju svoje viđenje stvarnosti, doživljaje, odnose i stavove. Njihovi radovi predstavljaju jedan od oblika dječjeg izražavanja i komunikacije sa svojom sredinom.

Likovno vaspitanje je specifična nastavna oblast kako po nastavnim sadržajima, ciljevima, nastavnim metodama, tako i po komunikaciji koja se ostvaruje a i po načinu vrednovanja.

Reformu obrazovanja prate novi trendovi. Dosljednom primjenom novih standarda u nastavnom procesu treba očekivati i dobre rezultate.

OPŠTI CILJ

- Funkcionalna adaptacija u neposrednom okruženju

POSEBNI CILJEVI

- Percepcija
- Kreacija
- Komunikacija
- Razvoj psiholoških funkcija
- Emotivno – kreativni napredak

OBJEKTIVI

	OPŠTI	POSEBNI
1.	POSMATRANJE	VIDJETI, UTI, OPIPATI, OSJETITI
2.	DOŽIVLJAVANJE	MISAONA PRERADA UTISAKA
3.	SHVATANJE	FORMIRANJE APSTRAKCIJA
4.	KREACIJA	KROZ LIKOVNI DJELO IZRAZ
5.	SPRETNOST	RACIONALNI POKRETI
6.	INTEGRACIJA	SOCIJALIZACIJA

STRUKTURA PROGRAMSKOG SADRŽAJA (1. do sedmi razred – 37. godina nastave)

REDNI BROJ	KATEGORIJE	POTKATEGORIJE	BROJ ASOVA
I	SPOZNAVANJE	I - 1. – LINIJA	2
		I - 2. – BOJA	3
		I - 3. – OBLIK	3
		I - 4. – KOMPOZICIJA	2
		I - 5. – JEDINSTVO	1
		SVEGA	11
II	KREACIJA	II - 1. – LINIJOM	5
		II - 2. – BOJOM	6
		II - 3. – OBLIKOVANJEM	6
		II - 4. – KOMBINACIJA	3
		SVEGA	20
III	ANALIZA	III - 1. – KOMUNIKACIJA	4
		III - 2. – IZLOŽBE	2
		SVEGA	6

I. KATEGORIJA: SPOZNAVANJE

UPUTSTVO: Učenik je u situaciji posmatra i misaonog spoznavanja (plansko-organizovano i dobro rukovodeno percipiranje). Na taj način on je u procesu upoznavanja: osjetilnih svojstava linije, boje, kompozicije, jedinstva i svjetlosti (na predmetima, pojavama u okruženju kao i na likovnim djelima). Nastavnik dobrom organizacijom i verbalnim opisivanjem izražava ta osjetilna svojstva radi lakšeg evidentiranja pojedinosti. Učenik u ovom uzrastu uočava djelove cjelina kojima dopunjava osnovnu shemu.

REDNI BROJ	POTKATEGORIJA	STANDARDI DOSTIGNUTIA (Šta učenik treba da zna)
I – 1.	LINIJA	Učenik je u situaciji da uočava linije-crte na predmetima u neposrednoj okolini i na likovnim djelima. Upoznao je međusobne odnose linija, njihov preplet, ritam, kontrast i smjerove. Učenik je stekao šire znanje o liniji
I – 2.	BOJA	Učenik je senzibilan na i opaža-uočava kvalitet boja, kvalitet kontrasta, komplementarni kontrast u okolini i na likovnim djelima. Ima predstavu o tonovima i koloritu. Učenik je u stanju da uočava lokalne boje.
I – 4.	OBLIK	Učenik prepoznaje jedan oblik u prostoru i više oblika u prostoru. Jasni su mu jednostavni i složeni oblici i prostori u okolini i na trodimenzionalnim djelima. Učenik poznaje oblike organskog i neorganskog podrijetla, sličnosti i razlike kao i varijacije različitih osobi na (mineralne, biljne, životinjske i ljudske forme). Učenik poznaje različite vrste vizuelnih znakova. Učenik uočava odnos djelova prema cjelini (onosi u grupi). Uočava cjelinu od djelova. Oblici u urbanizmu.
I – 5.	KOMPOZICIJA	Učenik je stekao predstavu o kompoziciji (pojam). U stanju je da uočava kompozicije i cjeline u prostoru. Upoznao je osnovne smjerove i položaje kompozicije: vodoravno-horizontalna, uspravno-vertikalna, kosodijagonalna.
I – 5.	JEDINSTVO	Učenik je stekao predstavu o jedinstvu svorenog od različitih oblika i različitih likovnih elemenata.

II. KATEGORIJA: KREACIJA (SENZIBILITET)

UPUTSTVO: Učenik posjeduje senzibilitet i iskustvo za kreativno stvaranje. Učenik svojim temperamentom zna da izrazi osjećanja doživljene sredine. U radove unosi mnoge novine kao dinamiku – kretanje (ljudi automobila i drugo). Emocije i životno iskustvo su mu bogatiji a izražajna sredstva umnoženija. U stvaranju učenik se opušta te mu rad predstavlja terapijsko sredstvo. Učenik je kroz rad svjestan samoga sebe, prevazilazi sebe kao dio spoljašnjeg objektivnog svijeta. Napušta egocentrizam jer ga zanimaju i radovi drugih učenika, (socijalna integracija).

REDNI BROJ	POTKATEGORIJA	STANDARDI DOSTIGNU TA (Šta učenik treba da zna)
II – 1.	LINIJOM	<p>Učenik slobodno i kreativno koristi liniju i njom obogaćuju linearni crtež dodatnim elementima.</p> <p>Učenik je u stanju da zatvorenom linijom organizuje (predstavlja) različite druge oblike.</p> <p>On je svijestan kada će koristiti koju liniju. Zna da dobro konstruiše cijelu liniju od djelova. Linije su mu bogate u položaju, dužini, debljini, štimunguju, razbija se šema. Koristi življe i raznovrsne linije. Spretan je i precizan u pokretima.</p> <p>Učenik linijama izvodi crtačke teksture.</p>
II – 2.	BOJOM	<p>Učenik je shvatio da se boja koristi kao izražajno sredstvo u slikarstvu. Učenik posjeduje razvijen senzibilitet da se likovno izražava bojom–tonsko i kolorističko slikanje. Maštovit je u izražavanju. Senzibilan je na intenzitet obojenosti. Primjenjuje kolorit u kompoziciji.</p> <p>Spretan je u radu, manje mrlje i precizni potezi. Uspješno komponuje bitne i manje bitne elemente. Dosljedan je u primjeni materijala i boje u kolažu.</p>
II – 3.	OBLIKOVANJEM	<p>Učenik je u stanju da oblikuje na površini i u prostoru. Učenik je u stanju da dobro rasporedi zadane predmete u prostoru i da traži najskladniji odnos među njima. Skladno konstruiše cjeline od djelove.</p> <p>Proporcije su mu dobre. Uočava ravnotežu ritam površina mirno-nemirno. Posjeduje veliku spretnost i preciznost. Učenik je dosljedan u procesu rada i tehnički korektan. Radi sa svim materijalima i alatima, uredan je i ekonomičan.</p> <p>Dizajn: izrada estetiki, zastavica, slikovnica, maski, zmajeva, salveta, tapeta i drugo (kreacija nastavnika).</p>
II – 4.	KOMBINACIJA	<p>Učenik zna da kombinuje više tehnika prave kreativnošću.</p>

III. KATEGORIJA: ANALIZA

UPUTSTVO: Učenik je u situaciji da iskazuje mišljenje o svojim radovima te radovima drugih učenika i umjetnika. U stanju je da navede poruke koje je prepoznao na različitim umjetničkim djelima. Iznosi svoj stav o bogatstvu upotrebljenih likovnih elemenata.

REDNI BROJ	POTKATEGORIJA	STANDARDI DOSTIGNU TA (Šta učenici treba da znaju)
III – 1.	KOMUNIKACIJA	Učenik je u stanju da analizira i daje ocjenu na radove učenika, na umjetničkim djelima, na predmetima narodne umjetnosti a naročito djelovima narodne nošnje. Sud daje o pojedinostima a i djelu u cjelini. U stanju je da prenese impresije o crtanom filmu, poruke sa postera, reklame i stripa. Zna da prepozna da su savremeni mediji (Fotografija, video, strip, reklama, plakat) sredstva umjetničkog izraza. Učenik prepoznaje prometne znakove i imena ih. Pozna ostale znakove značke, zastave, grbove, pečate i ostalo.
III – 2.	IZLOŽBE	Učenik ima stvorene i razvijene navike i potrebe da organizuje izložbe radova u školi, da posjeduje druge izložbe, kulturno-umjetničke manifestacije i smotre. Učenik ocjenjuje i iznosi impresije tih izložbi.

LIKOVNE TEHNIKE I MATERIJALI

TEHNIKE	MATERIJALI
CRTANJE	OLOVKA, PERO /TUŠ/, FLOMASTERI
SLIKANJE	AKVAREL, GVAŠ, TEMPERA, KOLAŽ
MODELOVANJE NA PLOVI / I PROSTORU	PLASTELIN, GLINA, PAPIR, KARTON, OTPADNI MATERIJALI, PLODOVI I DRUGO
KOMBINOVANE	RAZLIČITI MATERIJALI

MOTIVI I POTICAJI (SADRŽAJI – TEME)

Sve što nas okružuje, sve što vidimo može da bude pogodan motiv.

I najobičajniji motiv ponekad izazove jači i utisak ako se likovno doživi.

Motivi (sadržaji – teme) mogu biti svi predmeti i prostori oko nas, godišnja doba, prirodne promjene, događaji, praznici, sportske priredbe, ilustracije, sadržaji koji proizilaze iz ostalih nastavnih predmeta i drugih vannastavnih aktivnosti.

METODOLOGIJA

- Pri planiranju birati odgovarajuće teme poštujući i nastavni plan i program.
- Voditi računa na psiho-fizički nivo učenika.
- Nastavnik kreira nastavni proces, usklađuje ciljeve i rezultate koje očekuje.
- Vodi ciljani razgovor, omogućuje primjenu stečenih znanja i vještine.
- Nastavnik je partner u pedagoškoj komunikaciji.
- Stvara spregu između učenika i izražavanja.
- U ulogu intelektualnog rezonatora između stvarnosti – učenika – znanja.
- Motivira učenike i podržava i razvija njihovo interesovanje.
- Odnos učenik – nastavnik baziran je na principu međusobne saradnje i radosti.
- Učenik je u centru pažnje a nastavnik u ulogu mentora.
- Zanimljiv je i ispoljava entuzijazam, jasan je i ističe ono što je bitno.
- Koristi sve poznate i nove metode (idejna inspirativnost, interaktivnu idrugu).
- Njeguje kreativnost i individualnu sposobnost svakog učenika.
- Njeguje iskrenost, neposrednost, dosljednost, smisao za napor, marljivost i tačnost.
- Prati efekte svoga rada.
- Radi na sopstvenom stručnom usavršavanju radi unapređenja nastavnog procesa.

- Učenike navikava na primjerno i bezbjedno korišćenje alata, pribora i materijala.
- Navikava učenika na racionalnost i ekonomičnost u radu.
- U učenicima dopušta da istražuju, eksperimentišu i iniciraju bez straha od grešaka.
- Postiže potrebu socijalne integracije.
- Prati napredovanje učenika i realno i redovno osjenjuje.

KORELACIJA SA DRUGIM NASTAVNIM OBLASTIMA

- Bosanski jezik i književnost (i drugi jezici),
- Ruski jezik,
- Matematika,
- Muzičko vaspitanje,
- Tjelesni i sportski odgoj i drugi predmeti koji posjeduju nastavni potencijal.

MEĐUKULturni STANDARDI

- Uvažavanje i isticanje prava djeteta,
- Etnička i vjerska tolerancija,
- Uvažavanje ravnopravnosti polova,
- Kultura bavljenja sportom,
- Porodično vaspitanje i dobro zdravlje.

VREDNOVANJE

Vrednovanje je kontinuirano i na vrijeme, pozitivno i adekvatno obrazloženo.

Kao takvo doprinosi razvoju pojma o sebi- šta znam i umjem / što je karakteristika za ovaj uzrast /. Ovo je značajno za razvoj samopoštovanja učenika i zdravog odnosa prema sebi i drugima.

Ocjenjivanjem utvrđujemo kako su ostvareni materijalni, funkcionalni i vaspitni zadaci nastavnog procesa.

Pratiti kako se likovnim elementima i pojmovima stvaraju likovne vrijednosti.

- ✓ Kako u enici uo avaju lijepo;
- ✓ Kako doživljavaju lijepo.
- ✓ Kako u enici stvaraju lijepo.
 - a) Nastvnik prati koliko su emocije i životno iskustvo bogatiji a izražajna sredstva umnoženija.
 - b) Kakav je intezitet doživlja izazvanog motivom.
 - c) Kakav je stepen uspjelosti da se to ube enje izrazi (ostvari) likovnim sredstvima.

PRATITI

- ✓ Formu izraza
- ✓ Boju izraza
- ✓ kompoziciju izraza.

LIKOVNA DJELA

Slikarstvo, kiparstvo, arhitektura; djela iz oblasti urbanizma; produkcije iz itanki, asopisa, novina, kalendara, razglednica; djela po sadržaju iz kosovske baštine sa posebnim naglaskom na baštinu Bošnjaka kako Kosova tako i šire, kao i svijetskih stvaralaca.

IZLOŽBE

Izložbe su stalan vid nastavnog odgojno-obrazovnog rada i sredstva kontinuiranog pra enja stanja nastave i realizacije nastavnog plana i programa.

UVOD

Ru ni rad za treći i drugi razred nastavak je i proširenje prethodnih znanja iz ove oblasti, a radi usavršavanja znanja i potrebnih vještina (rad sa papirom i kartonom, materijalima i njihovom preradom, šivenjem, poljoprivrednim proizvodima, upoznavanje sa opasnostima, zagađenjem sredine od buke), koje se predviđaju za ovaj nivo. Predmet **Ru ni rad** pomaže svestranom razvoju učenika, razvijaju i njihove stvaralačke, kao i komunikativne sposobnosti.

Predmet pomaže u stvaranju i razvoju koncepta kako u ručnom radu tako i u drugim nastavnim predmetima koji se obrađuju u školi. Ru ni rad služi kao sredstvo za otkrivanje našeg kulturnog naslijeđa.

CILJEVI

Glavni ciljevi ručnog rada su:

- razvijanje pozitivnih navika prema ručnom radu i njenom značenju;
- saživljavanje sa ambijentom i podsticanje učenika da iskoriste svoja znanja i sposobnosti u životu;
- motivisanje učenika da preduzimaju inicijative i nezavisne akcije, imaju i u vidu osnovna pravila ponašanja u grupi, zavisno od raznih vrsta djelatnosti koje vrše.

OPŠTI OBJEKTIVI

Učenik treba:

Da razvija stavove i vrijednosti:

- U shvatanju prednosti i ograničenja koje mu predmet pruža.

- U shvatanju li nog ponašanja (da bude kooperativan, otvoren, tolerantan, a stan, dobrovoljan, kritičan, sa inicijativom, i dr.).

Da razumije:

- Zna aj upotrebe sinteti kih materijala kao zamjenu prirodnih materijala.
- Zna aj hranljivosti vo a.
- Zna aj hranljivosti povr a.

Da opisuje:

- Proces pranja, iš enja i ešljanja vune.
- Proces pređenja, farbanja i tkanja pamuka.
- Faze uzgajanja i tehnološkog prera ivanja žitarica.
- Tehnološke procese prerade poljoprivrednih biljaka.
- Glavne izvore opasnosti od sredstava i razli itih elektri nih instalacija.

Da primijenjuje:

- Krojenje materijala razli itim primjerima, koriste i odgovaraju a sredstva.
- Šivanje razli itih modela, koriste i materijale.
- Procese sa enja i berbe vo a i povr a.

Da razlikuje:

- Vrste žitarica, kao pšenicu, kukuruz, je am, raž i dr.
- Vrste prerade i konzerviranja vo a i povr a.
- Sredstva i pokvarene instalacije i opasnosti koje prijete od njih.
- Neka eksplozivnih sredstava koja mogu da se na u u objektima i na otvorenom terenu.
- Opasne supstance (za ovjeka i sredinu) od onih koje nisu opasne.

Da demonstrira intelektualne sposobnosti:

- U donošenju logi kih odluka (biraju i informacije, znanje i relevantne zaklju ke).
- Da ima povjerenje u sebe i svoje sposobnosti za zanatski rad.

ORGANIZACIJA PROGRAMSKIH SADRŽAJA

Kategorije	Potkategorije	Br. asova	Postotak
1. Rad sa papirom i kartonom	1.1. Faze proizvodnje papira i kartona	6	16,22 %
2. Materijali i njihova prerada	2.1. Vuna 2.2. Pamuk 2.3. Sintetički materijali	6	16,22 %
3. Šivenje	3.1. Mjerenje 3.2. Krojenje 3.3. Šivenje	6	16,22%
4. Poljoprivredni proizvodi	4.1. Žitarice 4.2. Poljoprivredne biljke 4.3. Voće 4.4. Povrće	6	16,22 %
5. Poznavanje opasnosti	5.1. Opasnost od električnog napona 5.2. Opasnost od vatre 5.3. Opasnost od visine 5.4. Opasnost od lifta 5.5. Opasnost od eksplozivnih sredstava 5.6. Opasnost od hemijskih supstanci	7	18,90%
6. Zagađenost sredine (nastala uz buku)	6.1. Buka nastala tehnološkim procesima 6.2. Buka nastala utjecajem ovjeka	6	16,22%

Kategorije	Potkategorije	Programski sadržaj	Okvireni rezultati	Međupredmetna povezanost
1. Rad sa papirom i kartonom	1.1. Faze proizvodnje papira i kartona	1.1.1. Proizvodnja papira	Učenik treba: - da poznaje proces proizvodnje papira i kartona; - da klasifikuje vrste papira i kartona; - da identifikuje različite osobine papira i kartona; - da modelira objekte od papira i kartona;	<i>Maternji jezik</i> <i>Likovna kultura</i> <i>Matematika</i>
		1.1.2. Proizvodnja kartona		
		1.1.3. Vrste papira i kartona		
		1.1.4. Osobine papira i kartona		
2. Materijali i njihova prerađiva	2.1. Vuna	1.1.5. Izrada modela od papira i kartona	Učenik treba: - da poznaje proces šišanja; - da opiše proces pranja, isušivanja i ešljanja vune; - da diskutira o značenju pređenja, farbanja i tkanja; - da poznaje proces uzgajanja pamuka; - da opiše proces pređenja, farbanja i tkanja pamuka; - da shvati značenje upotrebe sintetičkih materijala, kao zamjenu za prirodne	<i>Maternji jezik</i>
		2.1.1. Šišanje		
		2.1.2. Pranje		
		2.1.3. isušivanje i ešljanje		
		2.1.4. Pređenje		
		2.1.5. Farbanje		
	2.1.6. Tkanje			
	2.2. Pamuk	2.2.1. Uzgajanje		
		2.2.2. Branje		
2.2.3. Pređenje				
2.3. Sintetički materijali	2.2.4. Farbanje			
	2.2.5. Tkanje			
	2.3.1. Dobijanje sintetičkih materijala			

		2.3.2. Upotreba i značaj sintetičkih materijala	materijale.	
3. Šivenje	3.1. Mjerenje	3.1.1. Mjerenje različitih materijala	Učenik treba: - da objasni način mjerenja i sredstva mjerenja materijala za šivenje; - da primijeni mjerenje različitih materijala;	<i>Matematika Maternji jezik Umjetnost (lijepo umjetnosti)</i>
	3.2. Krojenje	3.2.1. Krojenje makazama	- da primijenjuje krojenje materijala preko različitih primjera koristeći odgovarajuća sredstva;	
	3.3. Šivenje	3.3.1. Šivanje različitih materijala 3.3.2. Modeliranje različitih predmeta šivenjem	- da primijenjuje šivanje različitih modela (koristeći materijale, kopče, dugmad i sl. odgovarajućim sredstvima); - da primijeni zaštitne mjere tokom rada;	
4. Poljoprivredni proizvodi	4.1. Žitarice	4.1.1. Vrste žitarica 4.1.2. Uzgajanje žitarica 4.1.3. Tehnološka prerada žitarica	- da razlikuje vrste žitarica, kao pšenicu, kukuruz, ječam, raž i dr.; - da opiše faze uzgajanja i tehnološkoprerađivanje žitarica;	<i>Maternji jezik Matematika Fizičko vaspitanje</i>
	4.2. Poljoprivredne biljke	4.2.1. Vrste biljaka 4.2.2. Uzgajanje biljaka 4.2.3. Tehnološka prerada biljaka	- da identifikuje glavne vrste poljoprivrednih biljaka i načine njihovog uzgajanja; - da opiše tehnološki proces prerade poljoprivrednih biljaka;	
	4.3. Voće	4.3.1. Vrste, uzgajanje, prerada, konzerviranje i	- da identifikuje vrste voća i načine njihovog uzgajanja;	

	4.4. Povr e	zna aj hranljivosti vo a 4.4.1. Vrste, uzgajanje, prerada, konzerviranje i zna aj hranljivosti povr a	- da razlikuje vrste prerade i konzerviranja vo a; - da shvati zna aj hranljivosti vo a; - da primijenjuje procese sa enja i berbe vo a; - da identifikuje vrste povr a, i na in njihovog uzgajanja; - da razlikuje vrste prerade i konzerviranja povr a; - da shvati zna aj hranljivosti povr a; - da primijenjuje procese sa enja i berbe povr a;	
5. Pozna- vanje opasnosti	5.1. Opasnost od elektri nog napona	5.1.1. Opasnost od sredstava i elektri nih instalacija, (trafostanica, elektri nih stubova, elektri nih ku nih aparata)	- da opiše glavne izvore opasnosti od aparata i razli itih elektri nih instalacija; - da primijenjuje uputstva za pravilnu upotrebu elektri nih aparata, klju eva, sijalica itd.; - da razlikuje pokvarene aparate i instalacije, i opasnosti koje prijete od njih;	<i>Maternji jezik</i>
	5.2. Opasnost od požara	5.2.1. Objasniti razli ite uzroke izbijanja požara: - Igra sa upalja em i svije om - Upotreba plinskih	- da identifikuje potencijalne uzroke izbijanja požara; - da razlikuje preventivne mjere za zaustavljanje požara;	

		aparata - Igra sa vatrometom 5.2.2. Preventivne mjere za zaustavljanje izbijanja požara		
	5.3. Opasnost od visine	5.3.1. Kretanje na visokim objektima	- da identifikuje opasnosti nepažljivog kretanja na visokim dijelovima objekata za stanovanje (balkonima, krovovima), kao i preventivne mjere za otklanjanje ovih opasnosti;	
	5.4. Opasnost od lifta	5.4.1. Prekid električne struje 5.4.2. Preopterećenost lifta 5.4.3. Održavanje lifta	- da identifikuje potencijalne izvore opasnosti od lifta u slučaju prekida snabdijevanja strujom i njegove preopterećenosti; - da razlikuje lift i njegove pokvarene dijelove, kao potencijalni izvor opasnosti;	
	5.5. Opasnost od eksplozivnih sredstava	5.5.1. Vrste eksplozivnih sredstava (sa spoljašnjim izgledom mina, bombi, granata, metaka itd.) 5.5.2. Ponašanje i djelovanje koje treba preduzeti u slučaju sa eksplozivnim sredstvima	- da razlikuje neka od eksplozivnih sredstava na koja može da naiđe u objektima i na otvorenom terenu; - da shvati potrebu informisanja (od strane službenog osoblja) za svaku sumnju o otkrivenim eksplozivnim sredstvima;	
	5.6. Opasnost od hemijskih	5.6.1. Hemijske supstance opasne po život uvijek	- da identifikuje neke od glavnih hemijskih supstanci na koje može da	

	supstanci		<p>nai e u ku i, školi, na otvorenom terenu itd.;</p> <ul style="list-style-type: none"> - da razlikuje opasne supstance po ovjeka i sredinu od onih neopasnih; - da primijenjuje pravilne načine upotrebe različitih hemijskih supstanci; 	
6. Zagaenost sredine (uz buku)	6.1. Buka proizvedena tehnološkim procesima	6.1.1. Buka izazvana radom u proizvodnim odjeljenjima, motorima i drugim sredstvima, kao i saobraćajem	<ul style="list-style-type: none"> - da identifikuje odjeljenja, radionice i sredstva koja prave veliku buku (kao, improvizovane radionice za preradu drveta, plastičnih materijala i dr.), a koje se nalaze u životnoj sredini; - da razumije štete koje pravi buka u odnosu na djetekovo zdravlje; 	<i>Maternji jezik Muzika</i>
	6.2. Buka koju stvara ovjek	<p>6.2.1. Vrste buke (buke u neodgovarajuće vrijeme)</p> <p>6.2.2. Muziciranje i slušanje muzike visokog tona</p>	<ul style="list-style-type: none"> - da razlikuje situacije kada nepažljivi ljudi ili djeca prave buku u životnoj sredini; - da napravi raspored igre ili muziciranja kada najmanje smetaju sredini u kojoj živi. 	

VREDNOVANJA

Vrednovanje učenja se vrši na sljedeće načine:

- ocjenjivanjem zalaganja učenika tokom realizacije programskog sadržaja;
- ocjenjivanjem individualnog rada učenika;
- ocjenjivanjem učenikovog doprinosa tokom grupnog rada.

UPUTSTVA ZA UPOTREBU LITERATURE I DRUGIH NASTAVNIH IZVORA

Predložena literatura:

1. Priručnik za rad sa papirom i kartonom, poljoprivrednim proizvodima, upoznavanjem sa opasnostima, zagađivanjem sredine itd.;
2. **Erich Neucirth**: "Spaß beim Forschen und Entdecken 2", Veritas - Verlag, Linz, Austri, 2001;
3. **Schoischohl-Jeide – Neucirth**: "Spaß beim Forschen und Entdecken 3", Veritas - Verlag, Linz, Austria, 2002;
4. **Schoischohl-Jeide – Vogl**: "Spaß beim Forschen und Entdecken 4", Veritas - Verlag, Linz, Austria, 2003.

Oprema i drugi potrebni preduslovi:

1. Trening nastavnika.
2. Opremljen kabinet sa materijalima i sredstvima konkretizacije.

Minimalni uslovi:

Trening nastavnika.

OPŠTA METODOLOŠKA UPUTSTVA

1. Problemski pristup u predstavljanju teme / jedinice.

2. Naglasak na demonstraciju, individualni i grupni rad.
3. Podsticanje individualnog rada, razmjene znanja i sposobnosti, interaktivni rad.

ORIJENTACIJA ZA NEZAVISAN RAD

Grupni i individualni rad.

TJELESNI ODGOJ I SPORT

(2 asa nedjeljno, 74 asa godišnje)

UVOD

Sa planom i programom tjelesnog odgoja i sporta za u enike tre eg razreda osnovne škole predvi eno je da se realizuju isti zadaci koji su obuhva eni i u nastavnom planu i programu za u enike prvog i drugog razreda.

Na osnovu ovoga, i polaze i od zahtjeva, pravila, metoda, organizacione forme nastavnog rada koje uslovljava opšta didaktika, kao i posebna metodika tjelesnog odgoja i sporta, ova vještina ima vrijednost i poseban zna aj o njegovanju i o uvanju zdravlja, naro ito u enika uzrasta od 6-10 godina.

Dobrom organizacijom i pravilnim upotrebom tjelesnog odgoja i sporta, oslanjaju i se, posebno na nastavne principe, osim utjecaja na psihomotori ki razvoj u enika postiže se i sticanje dobre navike za o uvanje i njegovanje pravilnog držanja tijela, kao i doživljavanje pokretljivih postupaka sa ritmi ko-estetskog aspekta.

CILJ

Sa programskim sadržajima koji su izra eni i obuhva eni Nastavnin planom i programom za ovaj razred postiže se:

- osposobljavanje u enika sa aspekta sticanja navika pokreta;
- odgovaraju a pokretljiva funkcionalna spsobnost organa u organizmu u enika;
- nastavak razvoja kreativnih spsobnosti preko igre;
- nastavak sticanja navika o pravilnom držanju tijela;
- prijatan i pozitivan doživljaj tjelesnog i sportskog odgoja;

- stavljanje navika za humanitarne i društvene djelatnosti;
- podsticanje učenika za inicijativu i nezavisan rad imajući u vidu osnovne principe nastave.

OBJEKTIVI

Preko programskih sadržaja koji su predviđeni da se realizuju sa učenicima trećeg razreda, trebaju se postići sljedeći objektivi:

- Tjelesni razvoj i funkcionalni razvoj sposobnosti pokreta
- Sticanje i usavršavanje prirodnih pokreta i sportskih znanja
- Poznavanje teorijskih osobina nastave
- Prijatan doživljaj tokom tjelesnog i sportskog odgoja

Tjelesni razvoj i razvoj pokretnih i funkcionalnih sposobnosti:

- izabranim pokretima utjecati na pravilno držanje i rast tijela;
- nastaviti sa maksimalnim utjecajem na razvoj motoričkih sposobnosti upotrebljavajući različite forme osnovnih igara, štafete i poligone;
- razvijati sposobnosti za orijentaciju u prostoru (TERENU) usavršavajući različite pozicije tijela pod utjecajem dinamične sile pozicije koje zauzima tijelo;
- utjecati na razvoj funkcionalnih sposobnosti organizma učenika;
- razvijati sposobnosti usavršavanja ritmičkih elementa i igranja (ples);
- ispunjavati bitne motive učenika koji su potrebni za kretanje i igru;
- utjecati na ispravno usvajanje higijenskih navika u skladu sa životnim uslovima.

Dobit, usavršavanje prirodnih pokreta i sportskih znanja:

- stvaranje osnove o usavršavanju pokreta koji će služiti za razvoj i usavršavanje sportskih znanja;

- poznavanje pozicija tijela i njihovo usvajanje na nezavisan na in;
- postavljanje pozicije tijela i izvršavanje pokreta u razli itim uslovima;
- veseo doživljaj tokom upotrebe sa spravama, kao i tokom rukovanja raznim rekvizitima (lopte, kugle, konopci, drveni unjevi i dr.);
- poznavanje i usavršavanje osnovnih elemenata sportske atletike;
- poznavanje i usavršavanje tehnike pokreta u igrama sa loptom;
- poznavanje nekih kreativnih igara;
- usavršavanje i izvo enje osnovnih igara sa ritmi kim pokretima;
- poznavanje i usavršavanje tehnike slobodnog plivanja (kraul) prelaz plivanjem do 25 m;
- poznavanje zimskih sportova;
- adaptacija organizma u enika u uslovima sa vodom i snijegom.

Poznavanje teoretskih osobina:

- nastaviti sa upoznavanjem i na inom koriš enja sportske opreme;
- upoznavanje sa sportskim terenima i objektima, sredstvima i rekvizitima, i dr.;
- poznavanje i poštovanje pravila tokom organizacije osnovnih igara i sporta;
- poznavanje i poštovanje uslova i osnovnih principa tokom koriš enja sportskih
- objekata (sale, sportski tereni, školsko dvorište - poligoni, bazeni i dr.);
- poznavanje i upotreba zahtjeva i higijenskih uslova za o uvanje zdravlja.

Prijatan doživljaj u toku tjelesnog i sportskog odgoja:

- stvaranje osnove za motivaciju za upotrebu tjelesnih aktivnosti, postizu i kasnije vrednovanje njihove uloge;
- ispunjavanje zahtjeva za pokrete i njihovo doživljavanje tokom izvo enja;

- preko igre postići i motivaciju učenika, kao i zadovoljstvo tokom vježbanja;
- preko tjelesnih aktivnosti sticati samopouzdanje, borbeni duh, smjelost i duhovnu izdržljivost;
- doživljaj estetske i ritmičke nastave;
- korektno ponašanje prema zahtjevima za upotrebu i čuvanje rekvizita, sportskih sprava;
- razvijanje i doživljaj zdravih duhovnih i kulturnih odnosa među učenicima.

PROGRAMSKI SADRŽAJ

Kategorije	Potkategorije	Br. časova %
1. Prirodni pokreti	- Hodanje i trčanje, skokovi, penjanje i prenošenje, vježbanje i pomjeranje.	20 časova- 27%
2. Atletika	- Trčanje, skokovi i bacanja.	17 časova- 23%
3. Sportska i ritmička gimnastika	- Vježbe akrobatike na podu. Skokovi na gimnastičkoj gredi. Ritmičke vježbe i narodna kola.	17 časova- 20%
4. Rukovanje rekvizitima	- Vježbe sa loptom, drvenim unjevima, krugovima i palicama.	20 časova- 27%
5. Druge aktivnosti	- Vježbe oblikovanja sa rekvizitima i bez rekvizita (na svakom nastavnom času) - Šetnja. Logorovanje i takmičenje.	

OSNOVNI POKAZATELJI PROGRAMA

Kategorije	Potkategorije	Programski sadržaji	Standardi postignu a
1. Prirodni pokreti	Hodanje i tr anje	Hodanje i tr anje u razli itim oblicima i pozicijama (kratki koraci, dugi, brzi, sporiji, na vrhovima prstiju, na petama, pozicija gore, iz u nja, iz sjeda, trbušno leže i, na boku, le no i dr., osnovne igre štafete.	<i>U enik treba:</i> - da u vrsti vještine i pokretne navike najpogodnijih pokreta, kao i ritmi kih pokreta po njihovim sposobnostima na odre ene distance od 20-30m; - da postigne bolje rezultate u pore enju sa boljim rezultatima sa prvim mjerenjem i tokom druge godine;
	Skokovi:	Skok preko kratkog konopca i raznih prepreka (sto i gimnasti ka greda, medicinka lopta), debla, kamenja i dr.	- da realizuje na ine penjanja i prenošenja težine samo sa jednom i obema rukama;
	Dizanje i nošenje	Dizanje na gimnasti kim spravama koso postavljeni (gimnasti ki stol, daska, motka, konopac, stepenica, drvo i dr.). Nošenje razli itih težina (2-3 kg) preko gimnasti kih sprava, kao i na distanci od 6-10 m.	- da realizuju pravu formu sa ta noš u i na ine slobodnog i mješovitog vješanja prilago avaju i se spravama koje se koriste; - da formira vještine i pokretne navike postupaju i ritmi ki na osnovu njihovih sposobnosti na odre enim distancama 6-8 m;
	Vješanja (ljuljanja)	Slobodno i mješovito vješanje (ljuljanje) preko gimnasti kih sprava (krugovi,	

	Otezanja:	šipka, paralela, konopac, stepenice), preko drveta - stabla, i dr. Prijelaz od slobodnog vješanja na mješovito vješanje i obrnuto. Otezanje na različite načine i na različitim spravama (potrbuške, bočice, ležaljke, u njemu pomoć u nogu i ruku, samo jednom rukom i jednom nogom, samo nogama, samo rukama i dr.	
Atletika	Trčanje Skokovi Bacanja	Elementi normalnog trčanja takmičarskog trčanja sa starta na distanci 10, 20 i 30 m - trčanje po ritmu. Takmičenje na distanci preko 30 m. Skok u daljinu iz mjesta i zaletom, skok nad spravama u visini 60 cm Takmičenje u skoku u daljinu iz mjesta. Bacanje lopti od 200 gr iz mjesta i sa zaletom u daljinu prema obilježju - cilju (sa jednom i obema rukama). Takmičenje koje je najdalje i najpreciznije.	- da postigne bolje vrijeme u poređenju sa prvim mjerenjem i onim u drugoj godini; - da postigne bolje rezultate u skoku u daljinu iz mjesta sa prvim mjerenjem i sa onim iz druge godine; - da postigne što bolje rezultate u bacanju lopte u daljinu i prema cilju, u poređenju sa prethodnim rezultatima;
Ritmika i sportska	Vježbe na podu	- Kolut naprijed i kolut nazad. - "Sviđa se" iz ležanja nadležno.	- da razumije početne pozicije i da formira pokretne navike koje traže postupci tokom

gimnastika	<p>Skokovi</p> <p>Vježbe na niskoj gredi</p> <p>Ritmičke vježbe i narodna kola</p>	<p>Skok preko švedskog sanduka u visini od 60 cm.</p> <p>Hodanje i trčanje preko grede, okretanje za 180° i 360°, skok preko grede tijelom u krugu.</p> <p>Skok makazama, galop, okretanja za 180° i 360°.</p> <p>Osnovni elementi pokreta sa elementima ritmike. Narodno kolo iz društvene sredine.</p>	<p>vježbanja;</p> <p>„</p> <p>„</p> <p>- da postigne bolje rezultate u povećanju usavršavanja pokretnih navika po ritmu koje zahtjeva tehnika izvođenja;</p>
Rukovanje rekvizitima	<p>Loptama</p> <p>Krugovima</p> <p>Drvenim unjevima</p>	<p>Dodavanje, prijem, dribling (rukama, nogama, glavom, rekvizitima i dr.) Izbacivanje lopte u visinu, bacanje u daljinu i u određite, dodavanje u parovima i u troje. Osnovne igre loptom (takmičenje). Žongliranje i upotreba krugova za vježbe oblikovanja. Osnovne igre sa krugovima. Žongliranje i upotreba drvenih unjeva za vježbe oblikovanja Osnovne igre štafete. Žongliranje i upotreba palica za vježbe</p>	<p>- da izvršava različite radnje loptama, da pogodi u jednu metu i da nauči da primjenjuje pravila tokom igara – takmičenje;</p> <p>„</p> <p>„</p>

	Palice	oblikovanja. Elementarne igre štafete i palica.	
Ostale aktivnosti	Vježbe oblikovanja	Vježbe oblikovanja sa rekvizitima, bez rekvizita u pripremnom dijelu asa.	- da postigne jačanje pokretnih vještinja i navika sa ritmičkim postupcima povoljnih i psihomotornih sposobnosti;
	Šetnja i kros	Tri šetnje: jesen, zima i proljeće.	
	Zimovanje	7-10 osnovnih igara na snijegu, sankanje i skijanje na povoljnim terenima. Istraživanje i pripremanje rekvizita za klizanje.	- da se postigne jačanje navika i pokretnih vještina, kao i prilagođavanje organizma u uslovima sa snijegom;
	Ljetovanje	Plivanje 7-10 dana: vježbe za prilagođavanje izdržljivosti u vodi, disanje, plovljenje, skokovi u vodu, osnovne igre savladavanja i obnavljanje tehnike plivanja <i>slobodan stil</i> .	- da postigne jačanje vještina i pokretnih navika i ritmičkih postupaka traženih po tehnici plivanja slobodnog stila (prelaženje distance 5-8 m plivanjem).

METODOLOŠKA I OPŠTA UPUTSTVA

Polazeći od biopsihomotoričkih karakteristika uzrasta učenika trećeg razreda, njihov organizam je sposobniji da prevaziđe veća opterećenja nego organizam učenika drugog razreda, tako da nastavnik, u skladu sa sposobnostima učenika, tokom organizovanja nastavnog procesa, treba da povećava zahtjeve, konkretno, ako su u drugom razredu učenici trčali brzo na distanci od 20 m, u ovom razredu treba da trče na distanci od 30m.

Izbor i upotreba vježbe trebaju biti orijentisani, ne samo na osposobljavanje i razvoj psihomotoričkih sposobnosti već i na transformacije, savladavanje i usavršavanje znanja, vještina i pokretnih navika.

Osim osnovnih igara, nastavnik, u uvodnom dijelu časa, treba da upotrebljava, u velikoj mjeri, i elementarne forme hodanja, trčanja, skokova i dr., dok u pripremnom dijelu treba da pripremi i vježba kompleks vježbi oblikovanja bez rekvizita i sa rekvizitima, kao prvo, demonstriraju ih oni sami. Vježbe trebaju biti složenije, sa većim intenzitetom, izraženije i u većini slučajeva upotrebljavati vježbe oblikovanja (V.O-kompleks) sa rekvizitima (lopta, štapovi, drveni tunjevi, krataki konopci i dr.). Jedan kompleks V. O može se koristiti za nekoliko nastavnih časova.

U osnovnom dijelu časa, nastavnik treba da koristi one oblike rada, metoda, nastavna sredstva (sprave i rekvizite) pridržavajući se i poštujući i nastavne principe, koje će omogućiti, kao prvo, usavršavanje tehnike izvršavanja pokretnih zadataka, a poslije i utjecaj u transformiranju psihomotoričkih sposobnosti. Ovo se postiže odvajajući osnovni dio na dva dijela (formalno). U prvom dijelu treba vježbati na savladavanju nastavne jedinice, dok u drugom dijelu rad se organizuje u obliku igara ili takmičenja (osnovne igre, kao i štafetne).

Tokom organizovanja nastavnog procesa treba izabrati one motoričke aktivnosti koje u učenicima omogućuju da izraze sposobnosti svojih kreativnih aktivnosti, sa aspekta pokreta. Tokom organizovanja igara i takmičenja, nastavnik treba da obrati pažnju da one treba kod učenika da probude interesovanje kako bi doživjeli zadovoljstvo, priyatnost, samopouzdanje, poštovanje prema drugu, respekt za pobjedu i pravilan doživljaj prema porazu u igrama. Efekat organizacije nastavnog procesa tjelesnog i sportskog odgoja biće veći ako nastavnik upotrebljava i muziku.

REZIME

Iz svega proisti e da nastavnik (nastavnik razredne nastave) treba da ima u obzir:

- Pristup problemu na prikazivanju i organizovanju nastavnog procesa;
- Poseban naglasak na demonstriranje, frontalni i grupni dio rada sa uenicima;
- Motivisanost i podsticanje uenika za frontalni, grupni i individualni rad, postizu i prakti no i teoretsko osposobljavanje.

KONTROLA I VREDNOVANJE U ENIKA

1. Permanentno vrednovanje pokretnih sposobnosti:

- Poslije svake kategorije programskog sadržaja koje se realizovalo treba izvršiti vrednovanje dostignu a i rezultata rangiraju i uenike u tri grupe.

2. Kontrola (vrednovanje) antropometrijskih i pokretnih sposobnosti najmanje dva puta godišnje i to:

- Kontrola pravilnog držanja tijela;
- Tjelesna težina (TT), Visina tijela (VT), antropometrija;
- Tr anje 3 X 10 m (T 3 x 10 m);
- Bacanje lopte od 200 g u daljinu (BL-200 g);
- Lupanje lopte o zid, 25 sek. (LLZ-25 sek.);
- Skok iz mjesta u daljinu (SMD).

Na osnovu izrade rezultata i dostignu a - promjena od prvog mjerenja, treba rangirati uenike u tri grupe sa ciljem da se u budu e programira rad na osnovu rangiranja uenika (napredni, prosje ni i na osnovnom nivou – isto).

LITERATURA

1. Hamid Šoše, “Tjelesni i zdravstveni odgoj”, od I -VIII razreda osnovne škole, Sarajevo, 1997. godine;
2. M. Koritnik, “2000 Lojra”, Priština, 1998;
3. M. Pirce, “Metodika školske športne vzgoja”, Ljubljana, 1995;
4. M. Koshnicar, “ Edukata fizike e nxënsëve të shkollës fillore I-IV”, Priština, 1968;
5. B. Hasangjekaj, “ Metodika e edukatës fizike”, Priština, 1998.

Tiraž: 500 primjeraka
Pripremio za štampu:
SHTËPIA BOTUESE LIBRI SHKOLLOR – Prishtinë
Štampa: DRITA PRESS – Priština

Katalogimi në botim – (CIP)
Biblioteka Kombëtare dhe Universitare e Kosovës

371.214 (075.3)

Nastavni plan i program : za tre i razred osnovne škole.- Priština :
Ministarstvo za obrazovanje, nauku i tehnologiju Kosova, 2005 (Priştinë :
„Drita Press“).- 155 f. ; 24 cm.

Literatura pas punimeve.

ISBN 9951-450-70-3